

ภาพลักษณ์การศึกษาของเด็กนักเรียนในประวัติศาสตร์โรมัน

ชาวโรมันเชื่อว่า การลงโทษทางร่างกายจะทำให้เด็กดีขึ้น จวบจนมีคำกล่าวกันว่าเด็กคนใดที่ไม่เคยถูกเฆี่ยนตี เด็กผู้นั้นไม่ได้รับการฝึกฝน ทั้งนี้ชาวโรมันเชื่อว่าเด็กจะจดจำได้ก็ต่อเมื่อเกิดความกลัวและความเจ็บปวด

ABSTRACT

The Education's Image of Children in Roman History

Thitipong Meethong

This article aims to study the image education of children in Roman history. The results show that the first educational institution is paternal family, this institution also connected with Patriarchy or the man was the leader of sociality. However, Roman education later was received the influence of Greek education after punic war and that Greek education culture had been in fluxed into Roman. Roman education grew with steady in the era of Roman empire. With this form of Roman can divided into 3 levels or 3R the first, the primary level or Ludus Litterarius in Latin, the second, the grammar level or Grammaticus in Latin and finally, rhetoric level was esteemed as the highest roman education. These educational forms had been lasting until Roman empire collapsed in 467 A.D. and finally Roman education was separated from secular education then transformed the previous learning into spiritual education under the control of Christianity.

Keywords : Patriarchy Greek education, Primary level, Grammar level , Rhetoric level

ภาพลักษณ์การศึกษาของเด็กนักเรียน ในประวัติศาสตร์โรมัน

อิติพงศ์ มีทอง

บทนำ

ชาวโรมันยอมรับในคุณค่าการศึกษาและให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ดี วิธีการศึกษาและการสอนถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัยเป็นอย่างมากในสายตาของนักการศึกษาปัจจุบัน เนื่องจากระบบการเรียนการสอนของโรมันเต็มไปด้วยความกดดันและการสร้างความหวาดกลัวแก่เด็กเป็นอย่างมากจนมีวลีที่กล่าวขานมาอย่างยาวนานเป็นภาษาละตินว่า “Qui parcat virgae, odit filium suum” หมายถึง ชายผู้ซึ่งเยียนตีเป็นผู้เกลียดชังบุตรตน (He who spares the whip hates his own son) นอกจากนี้ จุดมุ่งหมายของการศึกษาโรมันยังเป็นการยกระดับและบังคับให้ความรู้แก่เด็กชายชาวโรมันเป็นสำคัญ ในขณะที่เด็กผู้หญิงถูกกีดกันออกจากสถานภาพทางการศึกษาอย่างสิ้นเชิง

สถาบันครอบครัว : การศึกษาขั้นพื้นฐานของเยาวชน

ในราว 300 ปีก่อนคริสตกาล ระบบการศึกษาโรมันได้ก่อตัวขึ้นโดยวางอยู่บนพื้นฐานของสถาบันครอบครัวเป็นลำดับแรก ระบบการศึกษาโรมันในขั้นแรกยึดติดอยู่กับระบบปิตาธิปไตย (Patria Potestas) หรือสังคมที่ชายเป็นใหญ่ในครอบครัวซึ่งเป็นค่านิยมและขนบธรรมเนียมที่มีมายาวนานในโรมัน¹

¹ Augustus S. Wilkins, Roman Education, (New York : Hard Press Publishing, 2013), pp.5-6.

ทั้งนี้ในสังคมโรมันบิดานอกจากจะเป็นผู้นำครอบครัวแล้วในทางกฎหมายบิดายังมีสิทธิอย่างเบ็ดเสร็จในการควบคุมบุตรของตน บิดามีหน้าที่สั่งสอนเด็กให้ซึมซับความรู้ทางด้านศีลธรรม (moral) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดความจริงและความซื่อสัตย์โดยที่ผู้ปกครองเองไม่ได้คำนึงถึงขีดความสามารถของเด็กที่จะเรียนรู้หรือปฏิบัติในศีลธรรมเหล่านั้นได้แต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้เด็กจึงถูกคาดหวังและถูกตีกรอบจากครอบครัวรวมถึงสังคมของโรมันว่าต้องเป็นผู้ที่เพียบพร้อมที่จะใช้ชีวิตในสังคมโรมันโดยไม่มีความแตกต่างทางด้านวัยวุฒิ การวางรากฐานการศึกษาในสถาบันครอบครัวยังเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีแก่บุตรเมื่อต้องรับการศึกษาลำดับขั้นต่อไปอีกด้วย

ก่อนที่การศึกษาในครอบครัวจะเริ่มขึ้น เด็กที่มีอายุก่อน 6 ขวบจะมีมารดาทำหน้าที่ดูแลขัดเกลาความประพฤติและวินัยทั้งลูกชายและลูกสาว แต่ถึงกระนั้นมารดาอาจยังต้องประคบประหม่ลูก ๆ อยู่ เนื่องจากเด็กยังติดแม่ แต่เมื่อเด็กอายุได้ 6 ขวบ บิดาจะรับหน้าที่ให้การศึกษาแก่บุตรโดยตรง² ทำให้บิดากลายเป็นครูคนแรกของบุตรไปโดยปริยาย บิดายังมีหน้าที่ให้ความรู้เบื้องต้นแก่บุตรซึ่งโดยทั่วไปเป็นความรู้ในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้ในทางคณิตศาสตร์ เช่น การนับ การชั่งและการวัด ความรู้เบื้องต้นทางการทหาร กฎหมายพื้นฐานและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโรมัน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้บิดาจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวางเพื่อให้การศึกษาแก่บุตรของตนได้ในเกือบทุก ๆ เรื่อง

บิดายังมีหน้าที่หลักสำคัญในการอบรมและปลูกฝังการเคารพจารีตประเพณีของบรรพบุรุษรวมถึงการเคารพสักการะศาสนา การเชื่อฟังและแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโส บิดายังต้องปลูกฝังบุตรชายให้อุทิศตนและจงรักภักดีต่ออาณาจักรโรมัน สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าสังคมโรมันยึดมั่นในระบอบอนุรักษนิยมอย่างเหนียวแน่น ในขณะที่เด็กหญิงจะถูกปลูกฝังให้อุทิศตนเพื่อสามีและครอบครัว เด็กหญิงจะถูกสั่งสอนให้เป็นมารดาที่ดีในครอบครัวโดยมีแบบแผน

² F.R.. Cowell, Life in Ancient Rome, (New York : Perigee Books, 1980), p.43.

ภาพลักษณ์การศึกษาของเด็กนักเรียนในประวัติศาสตร์โรมัน

ที่ชัดเจน เช่น การฝึกฝนในเรื่องของการทำอาหาร การเย็บปักเสื้อผ้า งานบ้าน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสตรีโรมัน

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากแบบแผนของการศึกษาในสถาบันครอบครัว ได้แก่ คาโตผู้อาวุโส (Cato the Elder) ที่อบรมสั่งสอนคาโตผู้บุตร (Cato the younger) ซึ่งเป็นบุตรชายของเขา คาโตผู้บุตรได้รับการศึกษาพื้นฐานในระบบครอบครัว เขาต้องเรียนรู้วิชากรีกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทหารจากบิดานับตั้งแต่การขว้าง หอก การต่อสู้ด้วยการใช้อาวุธ การสวมใส่ชุดเกราะ การขี่ม้าออกรบ และการ ขกมวย เป็นต้น บิดาของเขายังฝึกให้เขาต้องเผชิญกับความร้อนและหนาวตลอด จนการว่ายน้ำอย่างทรหด รวมถึงการบ่มเพาะในด้านศีลธรรมตามขนบธรรมเนียม นิยม ประสบการณ์ทั้งทางการเมืองและการทหารจากบิดาได้หล่อหลอมให้คาโต ผู้บุตรสามารถรักษารูปแบบแผนของโรมันเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง อีกทั้งต่อมา คาโตยังได้ถ่ายทอดอุดมคติดังกล่าวให้แก่ลูกศิษย์เพื่อหล่อหลอมให้พวกเขาเป็น พลเมืองที่ดีและมีความรับผิดชอบต่ออาณาจักรโรมันเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้น

คาโตยังทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในฐานะที่เป็นนักปราชญ์ แห่งโรมัน เขาเป็นผู้ที่อ่านหนังสือมาก เป็นทั้งนักกฎหมาย ครูฝึกสอนก็หา แบบแผนของเขายังได้ถ่ายทอดให้กับบุตรชายของเขาทุกคนด้วย ภาพลักษณ์ ดังกล่าวนี้อาจกลายเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากการอบรมสั่งสอนของผู้เป็นบิดาตาม หนทางของระบบการศึกษาในครอบครัว ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของบิดา ในฐานะผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ดุจดังและเข้มงวดอีกทั้งไม่มีความอ่อนโยนแม้ว่าจะเป็น บุตรของตนก็ตาม การเดินตามกรอบจารีตเหล่านั้นอย่างเข้มงวดจึงทำให้เด็กโรมัน สามารถรักษาความเป็นอนุรักษนิยมและสืบทอดระบบโครงสร้างปิตาธิปไตยไว้ ได้ถึงหลายร้อยปี

แม้ว่าบิดาจะมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้ตลอดจนจารีตประเพณี แก่บุตร โดยที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้มารดามีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุตรเช่น สามัญ ทั้งนี้ผู้หญิงโรมันยังคงมีภาพลักษณ์ที่ยึดติดอยู่กับบ้านและเป็นเพียงแม่เรือน ที่ดีตามจารีตของโรมัน แต่ถึงกระนั้นสังคมก็คาดหวังให้พวกเธอได้อบรมสั่งสอน

ศีลธรรมและการสร้างบุคลิกลักษณะของบุตรให้เป็นไปตามกรอบธรรมเนียมที่สังคมโรมันคาดหวังไว้ สตรีที่มีบทบาทต่อการวางรากฐานการศึกษาในสถาบันครอบครัวมีปรากฏในทางประวัติศาสตร์โรมันเช่นกัน ควินทิเลียนได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่าสตรีชนชั้นสูงโรมัน เช่น มารดาของซีซาร์ผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนของลูก นอกจากนี้นางคอร์เนเลีย ออฟริกานา (Cornelia Africana) มารดาของไทเบอริอุส (Tiberius) และไกอุส (Gaius) สองพี่น้องตระกูลแกรคโค (Gracchi) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการฝึกฝนวิชาวาทศิลป์จนทำให้ลูก ๆ ของเธอกลายเป็นนักการเมืองที่มีชื่อเสียงของโรมัน นอกจากนี้ในประวัติศาสตร์โรมันยังพบเห็นสตรีที่อำนาจและมีสถานภาพสูงของสังคม เช่น อะกริปปาภริยาของคลอდიอุส และพระนางมัมเมีย (Mammea) พระราชมารดาของจักรพรรดิเนโรซึ่งมีพระฉายาลักษณ์ประดับที่เหรียญกษาปณ์ แต่อย่างไรก็ดี ปรากฏการณ์ความโดดเด่นของสตรีก็ไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมโรมันบ่อยครั้งนัก

คุณค่าของการศึกษารีกที่มีต่อสังคมโรมัน

สถานะของการศึกษาเริ่มมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อเด็กโรมันในเวลาต่อมา บุคคลที่เป็นชนชั้นสูงหรือมีฐานะร่ำรวยจะถูกบ่มเพาะให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญและศรัทธาต่อการศึกษาว่าเป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดสำหรับพวกตน ด้วยเหตุนี้คนยากจนรวมถึงพลเมืองชั้นสองหรือพวกเพลเบียน (plebian) จึงถูกกีดกันจากระบบการศึกษาอย่างสิ้นเชิง ทำให้ระบบการศึกษาของโรมันผูกติดกับฐานะทางสังคมชนชั้นจนยากที่จะแยกจากกันได้ ชนชั้นสูงโรมันหรือพวกแพทริเซียน (patrician) จำนวนมากมีค่านิยมส่งบุตรหลานของตนให้ได้รับการศึกษาเพื่ออ่านออกเขียนได้ด้วยทักษะที่ว่าการศึกษสามารถสร้างความแตกต่างทางชนชั้นทางสังคม ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์และค่านิยมที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก

ในช่วงแรกเด็กชายโรมันต่างได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากผู้ปกครองโดยตรง หากผู้ปกครองเป็นนายทหารเด็กก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้นับตั้งแต่เรื่องการขว้างหอก การใช้ดาบ การว่ายน้ำ และการชกมวยเป็นพิเศษ และหากบิดาเป็นนายทหารม้าอาจมีการฝึกสอนให้บุตรตนขี่ม้าเพื่อรับราชการในกองทัพ ขณะที่ชนชั้นล่างหรือพวกเพลเบียน (plebian) ก็ไม่ได้คาดหวังในการเข้ารับศึกษาของบุตรหลานพวกตนมากอีกทั้งระบบการศึกษาก็ไม่ได้เอื้อต่อสถานะของพวกเขาเท่าที่ควรเนื่องจากข้อจำกัดทางสถานภาพชนชั้นและกำลังทุนทรัพย์ พวกเพลเบียนต้องการให้ลูก ๆ ดำเนินรอยตามการประกอบอาชีพของพวกตน เช่น การทำการกรรม หัตถกรรมหรือพานิชยกรรม เป็นต้น

สถานภาพทางการศึกษาเริ่มเปลี่ยนไปนับตั้งแต่สมัยต้นสาธารณรัฐจวบจนถึงสมัยปลายสาธารณรัฐโรมัน ทำให้ระบบการศึกษาโรมันมีพัฒนามากขึ้นโดยเฉพาะใน 272 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อโรมันสามารถยึดนครรัฐทาเร็นตุม (Tarentum) และสามารถผนวกเกาะซิซิลีซึ่งเป็นอาณานิคมใหญ่กรีกได้สำเร็จใน 241 ปีก่อนคริสตกาล การยึดครองนครรัฐดังกล่าวทำให้ชาวโรมันได้รับมรดกทางภูมิปัญญากรีกโดยเฉพาะรูปแบบวิธีการศึกษากรีกเป็นอย่างยิ่ง อิทธิพลของการแสวงหาความรู้ทำให้ต่อมาชาวโรมันยังใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในการศึกษาหาความรู้และศิลปวิทยาการแบบกรีกเช่นกัน การขยายตัวของระบบการศึกษาเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมอีกครั้งหลังสงครามพิวนิก³ (Punic war 264 - 146 ปีก่อนคริสตกาล) สิ้นสุดลงพร้อม ๆ กับระบบปีตาธิปไตยในครอบครัวโรมันที่เริ่มเสื่อมลงไปกับกาลเวลา นอกจากนี้การศึกษาแบบกรีกยังได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมโรมันโดยเฉพาะการเก็บค่าเล่าเรียนเพื่อจ้างครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถซึ่งครูส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นทาสกรีกที่มีความรู้เป็นอย่างดี ดังนั้นรูปแบบการศึกษาโรมันสมัยปลายสาธารณรัฐเป็นต้นมาจึงวางอยู่บนพื้นฐานของการศึกษากรีกอีกทั้งโรมันแทบไม่มีการสร้างหลักสูตรของตนขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด

³ Gurald L. Gutek, A History of the Western Educational Experience, (Illinois : Waveland Press,1994), p.60.

ในช่วงที่โรมันขยายอำนาจรุ่งเรืองถึงขีดสุดหลังรัชสมัยออกตาเวียนซีซาร์ ซึ่งเป็นสมัยจักรวรรดิโรมัน การเรียนการสอนของกรีกถูกใช้เป็นหลักสูตรทั่วทั้งจักรวรรดิ นอกจากนี้แบบแผนทางการศึกษาดังกล่าวยังกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบการศึกษาของอารยธรรมยุโรปในสมัยต่อมาด้วย เมื่อโรมันพิชิตกรีกได้สำเร็จ โรมันจึงนำรูปแบบการศึกษารวมทั้งองค์ความรู้ทางศิลปวิทยาของกรีกทั้งหมดมาประยุกต์เข้ากับการศึกษาในจักรวรรดิ ทำให้เด็กนักเรียนโรมันถูกสอนเหมือนกับนักเรียนกรีก การศึกษาโรมันยังเปิดกว้างให้ทาสกรีกซึ่งส่วนใหญ่มีค่านิยมชอบศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้รับโอกาสในการถ่ายทอดความรู้แบบกรีกแก่ชาวโรมันด้วยและยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตมากกว่าทาสชาติอื่นใดในโรมัน

ตัวอย่างของนักการศึกษากรีกที่มีอิทธิพลต่อสังคมโรมัน เช่น ลิวิอุส อันดรอนิคุส (Livius Andronicus 260-200 ปีก่อนคริสตกาล) เซลยกรีกจากนครรัฐทาเร็นตุมซึ่งถูกขายลงเป็นทาสที่กรุงโรม อันดรอนิคุสเป็นทาสที่มีความรู้และถูกว่าจ้างให้เป็นครูสอนพิเศษแก่ลูกของนายทาสตน⁴ ภายหลังจากได้รับเสรีภาพเขายังคงพำนักอยู่ที่กรุงโรมและต่อมากลายเป็นนายครูผู้สอน (schoolmaster) ซึ่งได้เปิดสถาบันการศึกษาของตนขึ้น อันดรอนิคุสริเริ่มนำระบบการศึกษากรีกเข้ามาในโรมันและมีบทบาทสำคัญในการวางพื้นฐานความเจริญทางการศึกษาแก่เด็กโรมันด้วยการแปลมหากาพย์โอดิสซีย์ (Odyssey) ของโฮเมอร์เป็นภาษาละตินซึ่งทำให้วรรณกรรมกรีกเริ่มเป็นที่เผยแพร่ในหมู่สาธารณชนโรมัน

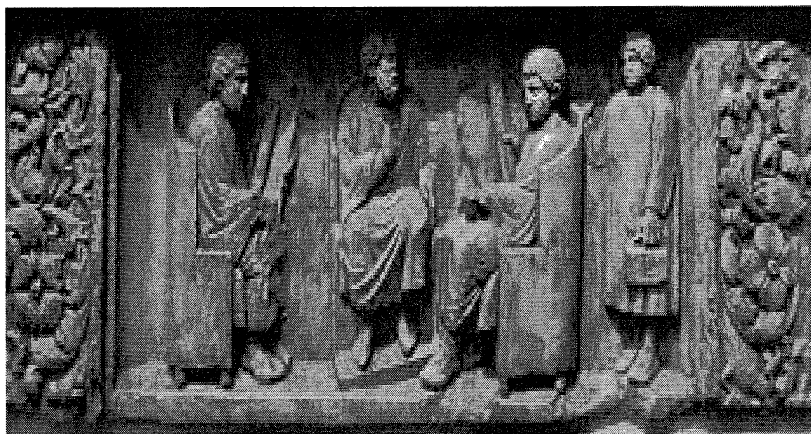
ในที่สุดภาพลักษณ์การศึกษากรีกจึงค่อย ๆ กลายเป็นอุดมคติของการก่อตั้งสถานการศึกษาโรมันในหลายแห่ง⁵ ระบบการศึกษากรีกเน้นทักษะการอ่านออกเขียนได้ (literary education) เป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนเบื้องต้น ขณะเดียวกันชาวกรีกจำนวนมากซึ่งเป็นผู้ใฝ่รู้ทางการศึกษาซึ่งเป็นนิสัยเฉพาะ ชาวกรีกเหล่านี้ยังเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์หลาย ๆ แขนงโดยเฉพาะงานวรรณกรรม

⁴ Augustus S. Wilkins, (2013), p.20-21.

⁵ F.R. Cowell. (1980), p.45.

ภาพลักษณ์การศึกษาของเด็กนักเรียนในประวัติศาสตร์โรมัน

ทั้งมหากาพย์อีเลียดและโอเดสซีซึ่งชาวกรีกแทบทุกคนรู้เรื่องเป็นอย่างดี ปัจจัยเสริมสำคัญที่ทำให้ระบบการศึกษากรีกเป็นที่ยอมรับในโรมันเนื่องจากการที่ชายชาวโรมันส่วนใหญ่ต้องใช้ชีวิตในการสู้รบทำให้ห่างไกลจากการศึกษา ด้วยเหตุนี้วิถีชีวิตโรมันจึงถูกคร่าไปจากงานวรรณกรรมซึ่งเป็นเสมือนสิ่งที่ช่วยจรรโลงจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้นตามความคิดของชาวกรีก นอกจากเหตุผลที่ชาวโรมันต้องทำการสู้รบซึ่งเป็นเสมือนพันธกิจหลักที่ทำให้ชาวโรมันถอยห่างจากการศึกษาแล้ว ยังรวมถึงการดำรงชีพปากท้องของตนเพราะเมื่อโรมันไม่มีการสู้รบในสงคราม ชาวโรมันจะต้องเจียดเวลาที่เหลือในการทำกรเกษตรกรรม การเผยแพร่งานวรรณกรรมกรีกกลับมาเพื่อฟูกอีกครั้งในสมัยควินตุส เอนนิอุส (Quintus Ennius 239-169 ปีก่อนคริสตกาล) กวีนิพนธ์ชาวโรมันที่เห็นถึงคุณค่าการศึกษากรีกและเป็นผู้ที่เริ่มเผยแพร่งานวรรณกรรมกรีกในวงสังคมหลังจากที่อันดรอนิคุสได้แปลเป็นภาษาละตินเอาไว้แล้วก่อนหน้านี้ งานนิพนธ์ของเอนนิอุสทำให้การศึกษาของโรมันเริ่มต้นตัวทางการศึกษามากยิ่งขึ้น

ภาพประติมากรรมปูนต้ำแสดงเรื่องราวเด็กชายชาวโรมันที่เรียนรู้อย่างใกล้ชิดกับผู้สอน

นอกจากนี้การศึกษาพื้นฐานของเด็กกรีกชายชาวกรีกยังประกอบด้วยวิชาดนตรี (music) และกรีฑา (athletic) ซึ่งเป็นพื้นฐานการศึกษาของนักเรียนกรีกที่ต้องเรียนในสมัยยุคเฮลเลนิกเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจและเพื่อเป็นการ

ป้องกันตัวเอง⁶ ทว่าชาวโรมันกลับเลือกรับเอารูปแบบการศึกษากรีกเพียงบางด้าน ในขณะที่บางวิชาถูกตัดออกไปเนื่องจากถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มียุทธประโยชน์ต่อการศึกษา ชาวกรีกมองว่าวิชาดนตรีเป็นพื้นฐานของการศึกษาอีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงและหล่อหลอมเข้ากับการศึกษาด้านอื่น ๆ ของเด็ก ดนตรีจึงถูกมองว่าเป็นศาสตร์ที่บ่มเพาะจิตวิญญาณแก่เยาวชน ดังนั้นในสายตาของนักการศึกษากรีกจึงมองว่าดนตรีเป็นวิชาพื้นฐานเบื้องต้นที่เด็กต้องเรียนรู้ทั้งความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรียังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นอารยชนของวัฒนธรรมกรีกที่สูงส่งกว่าวัฒนธรรมอื่นใดในโลกเมดิเตอร์เรเนียนเป็นอย่างดี แต่ชาวโรมันกลับมองว่าดนตรีเป็นทักษะที่ไม่จำเป็นสำหรับเด็กโรมันเนื่องจากทำให้เด็กเป็นผู้มีจิตอ่อนไหวต่ออารมณ์และความรู้สึก ทำให้ชาวโรมันมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาดังกล่าวแต่อย่างใด

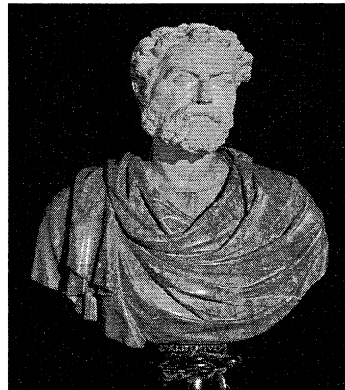
แม้ว่าชาวโรมันจะปฏิเสธคุณค่าการศึกษาดนตรีซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญต่อเด็กชายชาวกรีก แต่อย่างไรก็ดี กรีกทาก็ถูกมองว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อชาวกรีกและชาวโรมันด้วยเช่นกัน ชาวโรมันเชื่อในคุณค่าการเรียนรู้กรีกทาวีชาดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงรวมถึงการมีร่างกายที่สมบูรณ์แบบ (perfect body) วิชากรีฑาของกรีกที่ชาวโรมันรับมายังมีจุดมุ่งหมายในการสนับสนุนให้เด็กชื่นชอบการแข่งขันและการประลอง ในทัศนะของชาวโรมันกลับไม่ได้มองว่าวิชากรีฑาเป็นเพียงการฝึกฝนร่างกายเพื่อใช้ในการแข่งขันกีฬาเท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกฝนและเตรียมพร้อมเด็กชายในการเป็นนายทหารที่ดีเพื่อรับใช้อาณาจักรโรมัน⁷

ในสมัยของควินทิลเลียน (Marcus Fabius Quintilian ค.ศ. 35 – 100) นักการศึกษาโรมันเป็นผู้สนับสนุนให้ชาวโรมันเล็งเห็นถึงคุณค่าทางการศึกษา โดยเน้นระบบการท่องจำ (recitation) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาของกรีกว่าเป็นสิ่งสำคัญ

⁶ Stanley Bonner, *Education in Ancient Rome : From the Elder Cato to the Younger Pliny*, (London : Routledge, 2014), p.38.

⁷ Ibid., p.110.

ต่อการศึกษาของเด็กโรมันอย่างมาก⁸ เขากล่าวเพิ่มว่าสมรรถนะการศึกษาของเด็กยังขึ้นอยู่กับพรสวรรค์หรืออัจฉริยภาพ (ingenium ในภาษาละติน) ของเด็กที่เรียน รวมถึงความสามารถในการจำค่าเล่าเรียนของผู้ปกครองที่จะส่งเสียให้เด็กได้เรียนในระดับชั้นสูง ทั้งนี้เพราะในสมัยโรมันทางรัฐบาลยังไม่เห็นถึงคุณค่าของการศึกษาเหมือนดังเช่นในปัจจุบัน เนื่องจากทางการให้ความสำคัญต้องบประมาณการป้องกัน

รูปปั้นครึ่งตัวของควินทิลเลียน
นักการศึกษาแห่งโรม

เขตแดนรวมถึงการจัดระเบียบภายในจักรวรรดิเป็นสำคัญ ดังนั้นนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 เป็นต้นมา การศึกษาโรมันจึงเริ่มเปลี่ยนอย่างมากด้วยอิทธิพลความคิดของควินทิลเลียน⁹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนการจัดตั้งสถานการศึกษา (academy) เหมือนเช่นกับกรีก ควินทิลเลียนเชื่อว่าสถานการศึกษาดีกว่าการจ้างครูพิเศษมาสอนที่บ้านซึ่งเป็นค่านิยมที่มีมายาวนานในอดีต เขาให้เหตุผลว่าโรงเรียนจะกระตุ้นการแข่งขันระหว่างเด็กนักเรียนด้วยกันอีกทั้งสถานการศึกษายังมีมาตรฐานการสอนเด็กที่เหมือนกันอีกด้วย

ความคิดของควินทิลเลียนส่งอิทธิพลต่อชาวโรมันเป็นอย่างมากซึ่งส่วนใหญ่ต่างเริ่มคล้อยตามทัศนคติของเขาและทำให้สถานการศึกษาก่อกำเนิดขึ้น ต่อมาเมื่อระบบการศึกษาโรมันสามารถวางรากฐานได้มั่นคง รูปแบบการศึกษาของโรมันจึงถูกแบ่งระดับการเรียนการสอนเป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับขั้นพื้นฐาน (primary school) [ludus ในภาษาโรมัน] ระดับไวยากรณ์ (grammar school) [grammaticus ในภาษาโรมัน] และระดับวาทศิลป์ (rhetoric) ตามลำดับ¹⁰

⁸ Augustus S. Wilkins, (2013), p.54.

⁹ Gurald L. Gutek, (1994), pp.65-67.

¹⁰ Stanley Bonner, (2014), p.180.

นอกจากนี้ควินทิลิเียนยังให้เหตุผลในการจัดตั้งสถานการศึกษาว่าเด็กนักเรียนจะมีความประพฤติดีขึ้นเมื่ออยู่ในสถานการศึกษาที่มีครูคอยควบคุมอย่างใกล้ชิด ความคิดของเขาสามารถโน้มน้าวผู้ปกครองโรมันให้ยินยอมจ่ายเงินเพื่อให้บุตรของตนได้รับการศึกษารวมถึงบุตรสาวด้วยเช่นกัน

การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานของโรมัน

แม้ว่าระบบการศึกษาในครัวเรือนจะลดบทบาทลง แต่ครอบครัวโรมันที่มั่งคั่งยังคงนิยมจ้างครูพิเศษชาวกรีกมาสอนบุตรหลานของตนอยู่ที่บ้าน ขณะเดียวกันในช่วงเวลานี้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานหรือ Ludus Litterarius เริ่มขยายตัวกว้างขึ้นในโรมัน¹¹ เด็กที่เรียนในระดับนี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง การศึกษาในระดับนี้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงล้วนสามารถเข้าถึงการศึกษาในขั้นพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ดี สภาพโรงเรียนหลายแห่งเหล่านี้ล้วนมีขนาดเล็กและเป็นห้องแคบ ๆ ที่อึดอัดและน่าเบื่อหน่ายต่อเด็กเป็นอย่างมาก เด็กที่เข้าเรียนในระดับนี้จะมีทาสรับใช้ติดตามตัวจากบิดาซึ่งจะคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทาสติดตามเด็กดังกล่าวนี้เรียกว่า paedagogus ซึ่งเป็นเสมือนครูพี่เลี้ยงเด็ก¹² [ต่อมาคำว่า paedagogus รากศัพท์ของคำว่า pedagogue ในปัจจุบัน] ทาสติดตามเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ในการอ่านออกเขียนได้ในระดับหนึ่งโดยจะติดตามเด็กไปยังโรงเรียนทุกวันรวมทั้งมีหน้าที่ดูแลพฤติกรรมและรายงานความประพฤติและผลการเรียนให้กับผู้ปกครองนายตนทราบ

เด็กที่เรียนในระดับขั้นพื้นฐานจะเริ่มเรียนเมื่ออายุได้ราว 6 ขวบ โดยเด็กจะถูกสอนให้ใช้ปากกา สติลุส (stylus) เขียนลงในกระดานขี้ผึ้ง (waxed board) ซึ่งเมื่อเขียนแล้วก็สามารถลบออกได้¹³ และเขียนซ้ำใหม่ได้เรื่อย ๆ กระดานขี้ผึ้งนี้ถูกเรียกในภาษาละตินว่า Tabula Rasa ทั้งนี้เพราะในสมัยโรมันกระดานเป็น

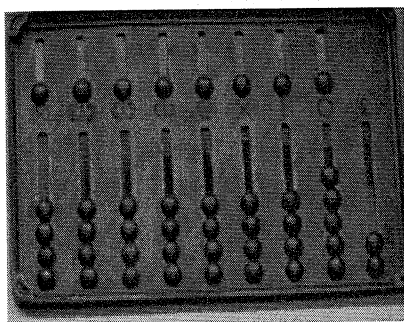
¹¹ Gurald L.. Gutek, (1994), p.69.

¹² Augustus S. Wilkins, (2013), p.40.

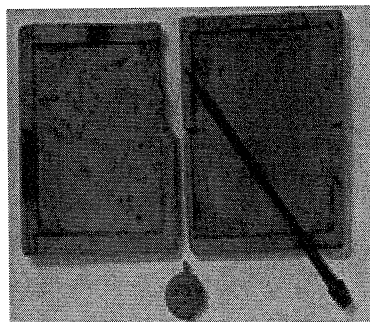
¹³ Teresa Morgan, Literate Education in the Hellenistic and Roman World, (Cambridge : Cambridge University Press, 2007), p.39.

ภาพลักษณ์การศึกษาของเด็กนักเรียนในประวัติศาสตร์โรมัน

สิ่งที่หายากและมีราคาแพงอย่างมาก ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องให้เด็กฝึกเขียนในกระดานซีผึ้งให้คล่องก่อนที่จะอนุญาตให้เขียนลงในกระดานปาปิรุสซึ่งต้องสั่งนำเข้าจากอียิปต์¹⁴ ในขณะที่ปากกาจะทำจากขนนกและน้ำหมึกที่เขียนลงในกระดานเป็นการผสมกันระหว่างยาง เขม่าดำรวมถึงคลาบน้ำดำของปลาหมึกซึ่งใช้ผสมกัน ภายหลังจากเด็กสามารถอ่านออกเขียนได้แล้ว ครูชั้นพื้นฐานยังต้องสอนให้เด็กใช้ลูกคิดในการคำนวณตัวเลขได้ด้วย¹⁵ เนื่องจากเด็กต้องเรียนวิชาคณิตศาสตร์ [ทั้งนี้ระบบตัวเลขของโรมันทำให้วิชาการเรียนคณิตศาสตร์ยากเป็นอย่างมาก โจทย์ที่มีตัวเลขเป็นจำนวนมากทำให้เด็กต้องใช้ลูกคิดในการช่วยคำนวณเพื่อลดทอนความซับซ้อนและการเสียเวลา] ขณะเดียวกันครูผู้สอนยังต้องบังคับให้เด็กนับตัวเลขเสียงดังพร้อม ๆ กัน

ซ้าย : ลูกคิดของโรมัน

ขวา : กระดานซีผึ้งโรมัน

ครูชั้นพื้นฐาน (litterator) นี้ถูกเรียกในภาษาละตินว่า Litteratus ซึ่งหมายถึงครูที่สอนในระดับพื้นฐานในโรมันเท่านั้น¹⁶ ทว่าตำแหน่งดังกล่าวถือเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติอย่างมากในสังคมโรมัน แต่ครูชั้นพื้นฐานเหล่านี้ก็ไม่ได้รับค่าจ้างที่สูงมากนักและบ่อยครั้งการสอนหนังสือในระดับชั้นพื้นฐานก็เป็นเพียงอาชีพรองด้วย ในบางแห่งโดยเฉพาะชนเมืองของกรุงโรมที่ห่างไกลยังไม่มีการเปิด

¹⁴ Ibid., pp.39-40.

¹⁵ Stanley Bonner, (2014), p.185.

¹⁶ Ibid., p.55.

สถาบันการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานอย่างเป็นทางการจะลักษณะ ทำให้ในสังคมโรมันพบเห็นครูชั้นพื้นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งโรมัน เช่น ในบ้านของคหบดี ลานระเบียงวิหาร ตลอดจนยิมเนเซียมหรือแม้กระทั่งตามท้องถนนที่สามารถพบเห็นครูพื้นฐานได้

การจัดตั้งโรงเรียนระดับพื้นฐานยังมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เด็กโรมันเรียนรู้ทักษะการอ่าน การเขียนและวิชาเรขาคณิตซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับชีวิต¹⁷ การสอนบทเรียนในแต่ละบทจะเป็นไปอย่างช้า ๆ เพื่อให้ครูผู้สอนได้ทบทวนเนื้อหาซ้ำ ๆ กันอีกทั้งให้เด็กสามารถจดจำเนื้อหาทั้งหมดได้ขึ้นใจ แต่อย่างไรก็ดี การสอนดังกล่าวก็ทำให้เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียนเป็นอย่างมาก ครูชั้นพื้นฐานยังมีหน้าที่ฝึกฝนและบังคับให้เด็กนักเรียนต้องเขียนและอ่านตัวอักษรละตินจำนวน 24 ตัวควบคู่ไปกับการประสมคำ การสะกดคำและการสะกดพยางค์ เมื่อเด็กอ่านออกเขียนได้แล้วครูชั้นพื้นฐานจะสอนให้เด็กท่องจำกฎหมาย 12 โต๊ะซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรของโรมันและต้องท่องจำจนขึ้นใจ¹⁸

ด้วยเหตุนี้เด็กจึงต้องเรียนตามคำสอนของครูอย่างเคร่งครัดโดยแทบไม่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากหนังสือ เนื่องจากหนังสือเป็นสิ่งที่หายากมากและมีราคาสูงลิ่ว นอกจากนี้ชาวโรมันยังยอมรับค่านิยมของชาวกรีกว่าการใช้หนังสือยังแสดงถึงความโง่เขลาด้วย หนังสือส่วนใหญ่ที่เด็กโรมันต้องเรียนรู้เป็นหนังสือจำพวกวรรณกรรมโดยเฉพาะบทกวีที่มีความสำคัญจะถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนและเด็กจะต้องท่องจำบทกวีดังกล่าวให้ได้ เด็กนักเรียนไม่มีสิทธิที่จะตั้งคำถามว่าสิ่งที่พวกเขาท่องจำถูกต้องหรือไม่ บทเรียนแต่ละบทจะถูกอธิบายอย่างง่าย ๆ เพราะไม่มีสื่อการสอนหรือแม้กระทั่งหนังสือที่ใช้ในการประกอบการเรียนเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ

¹⁷ Augustus S. Wilkins, (2013), pp.14-15.

¹⁸ Stanley Bonner, (2014), p.88.

ตลอดระยะเวลาของการเล่าเรียนในหลักสูตร เด็กโรมันแทบไม่มีการทดสอบหรือแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างเป็นทางการ ครูชั้นพื้นฐานจะประเมินผลสำเร็จจากการศึกษาด้วยการให้เด็กทำแบบฝึกหัด (exercise) ว่าถูกมากน้อยเพียงใด หากทำไม่ถูกจะต้องมีการแก้ไข และหากเด็กทำถูกต้อง ครูผู้สอนก็จะชมเชยความสำเร็จของเด็กเท่านั้น การกระทำดังกล่าวนี้ก็เพื่อเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงที่จะทำให้เด็กเกิดการแข่งขันและอาจนำมาสู่การบ่มเพาะความเกลียดชังระหว่างกันขึ้น

การเรียนในระดับพื้นฐานนี้แทบไม่มีวันหยุด การสอนจะเริ่มขึ้นนับตั้งแต่เช้าตรู่จนตลอดทั้งวันทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างยาวนานมาก เด็กต้องเริ่มเรียนนับตั้งแต่รุ่งสางจนจบจนกระทั่งพระอาทิตย์ตกดิน เด็กนักเรียนจะได้หยุดพักสั้น ๆ ในช่วงเวลากลางวันซึ่งเป็นเวลาทานอาหารเพียงแค่มื้อเดียวเท่านั้น ดังนั้นภายในหนึ่งวันของการเรียนจะเริ่มขึ้นก่อนพระอาทิตย์ขึ้นไม่นาน ทาสติดตามเด็กจะต้องนำเทียนไขมาให้กับเด็กเพื่อสร้างความสว่างในตอนเช้าและต้องใช้เทียนไขอีกครั้งเมื่อต้องนำเด็กกลับบ้านในตอนเลิกเรียน นอกจากนี้การเรียนการสอนในห้องก็ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนความสนุกสนานแต่อยู่บนความหวาดกลัว เด็กอาจถูกครูทำโทษเมื่อต่อต้านหรือไม่เชื่อฟังผู้สอน ดังนั้นครูชั้นพื้นฐานอาจใช้วิธีการลงโทษทางร่างกายเพื่อเป็นการกระตุ้น และบังคับให้เด็กเรียนหรือประพฤติในสิ่งที่เชื่อว่าถูกต้อง

ชาวโรมันเชื่อว่าการลงโทษทางร่างกายจะทำให้เด็กดีขึ้นจนจนมีคำกล่าวขานว่าเด็กคนใดที่ไม่เคยถูกเฆี่ยนตีเด็กผู้นั้นไม่ได้รับการฝึกฝน รูปแบบการลงโทษโดยทั่วไปในการเรียนจะใช้ไม้เรียวหรือแส้ในการลงโทษ ทั้งนี้ชาวโรมันเชื่อว่าเด็กจะจดจำได้ก็ต่อเมื่อเกิดความกลัวและความเจ็บปวด¹⁹ เด็กต้องเรียนครบทั้ง 7 วัน โดยแทบไม่มีวันหยุดเว้นแต่ทางการโรมันอาจจัดให้มีวันหยุดของโรงเรียนเป็นพิเศษ เช่น วันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ในสมัยแรกเริ่มของการสถาปนาจักรวรรดิโรมันการสอนในชั้นพื้นฐานเริ่มขยายตัวมากขึ้น กอปรกับทาสกรีกที่ได้

¹⁹ Ibid., pp.143-144.

รับการปลดปล่อย (freed slave) ต่างเปิดโรงเรียนเอกชนของพวกเขาขึ้น สภาพทางสังคมโรมันที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ทำให้มีผู้ปกครองจำนวนมากปรารถนาที่จะส่งบุตรหลานตนเข้ารับการศึกษาศึกษาในโรงเรียนแทนที่จะจ้างครูพิเศษมาสอนหรือสอนเองที่บ้าน นอกจากนี้โรงเรียนชั้นพื้นฐานยังเป็นสถานการศึกษาที่พวกเขาพลเรือนหรือชนชั้นล่างของโรมันยังสามารถเข้าถึงการเรียนได้เช่นเดียวกับพวกแพทริเซียน

การเรียนรู้แบบทวิภาษาในระดับไวยากรณ์

หลังจากสำเร็จการศึกษาในชั้นพื้นฐานเด็กจะมีอายุได้ราว 10-11 ขวบ จากนั้นเด็กชายซึ่งส่วนมากมาจากชนชั้นแพทริเซียนต้องเตรียมตัวเข้าเรียนต่อในระดับชั้นไวยากรณ์ (grammar) ขณะที่เด็กหญิงที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่อในระดับนี้ เนื่องจากพวกเขาต้องเตรียมตัวแต่งงานเมื่ออายุได้ 12 ขวบ นอกจากนี้ชาวโรมันยังมีค่านิยมเช่นเดียวกับชาวกรีกที่ไม่เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาในระดับสูงขึ้นของบุตรสาว แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับนี้ยังคงได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมกรีกเป็นอย่างมาก ครูผู้สอนยังคงคร่ำเคร่งการฝึกฝนเด็กในการอ่านและเขียนรวมถึงยังต้องสอนให้เด็กสามารถแต่งโคลงกวีสั้น ๆ ให้ถูกต้องตามหลักฉันทลักษณ์ได้ด้วย กิจกรรมการเรียนในแต่ละวันของหลักสูตรดังกล่าวนี้ เด็กนักเรียนชายยังคงต้องจดคำบรรยายในรายวิชาไวยากรณ์ (grammaticus) ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ทักษะย่อย นอกจากนี้เด็กยังต้องแสดงอารมณ์ในการอ่านบทกวี ตลอดจนการวิเคราะห์บทกวีได้

นอกจากนี้ที่สำคัญครูไวยากรณ์ยังต้องสอนภาษากรีกให้แก่เด็กนักเรียนเป็นภาษาที่สองเพื่อเตรียมพร้อมให้เด็กเหล่านั้นเรียนรู้วิชาการที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเอกสารส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นภาษากรีกเป็นสำคัญอีกทั้งในขณะนั้นยังไม่มีนักปราชญ์โรมันที่ทำการแปลเอกสารกรีกเป็นภาษาละตินเท่าที่ควร ผลงานจำนวนมากทั้งด้านปรัชญา คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์และวรรณกรรมล้วนแล้วแต่

เป็นภาษากรีกแทบทั้งสิ้น ทำให้เด็กชายชาวโรมันจึงต้องเรียนภาษากรีกไปด้วยปริยาย แต่อย่างไรก็ดี เด็กชายโรมันโดยเฉพาะจากชนชั้นแพทริเซียนก็มีพื้นฐานภาษากรีกมาบ้างแล้วจากทาสของบิดาซึ่งเป็นชาวกรีกที่ติดตามเป็นครูอนุพีเลียงในสมัยการเรียนขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการเรียนในหลักสูตรไวยากรณ์จึงปิดโอกาสบุตรหลานของพวกเขาพลเป็นเนื่องจากไม่มีพื้นฐานภาษากรีกมาก่อน ด้วยเหตุนี้หลักสูตรการเรียนการสอนจึงเป็นหลักสูตรการเรียนแบบทวิภาษา (bilingual) คือภาษากรีกและละติน เด็กชายชาวโรมันจำต้องอ่านและเขียนเป็นภาษาละตินและกรีกควบคู่กันไป²⁰

การเรียนระดับไวยากรณ์เด็กชายโรมันต้องเรียนทั้งไวยากรณ์กรีกและละติน²¹ นอกจากนี้เด็กยังต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา วรรณกรรม และต้องอ่านท่องจำเนื้อหาดังกล่าวก่อนให้ได้ ครูผู้สอนในระดับนี้ยังต้องปลูกฝังค่านิยมให้เด็กหลงใหลวัฒนธรรมกรีกทั้งนี้สืบเนื่องจากนักปราชญ์โรมันมีความชื่นชมอารยธรรมกรีกเป็นอย่างมากทำให้ภาษากรีกจึงถูกบังคับใช้เป็นแบบเรียนในระดับนี้²² นอกจากนี้ชาวโรมันยังเชื่อว่าการที่เด็กมีความรู้ตามแบบฉบับกรีกยังแสดงให้เห็นถึงการได้รับการขัดเกลาและการบ่มเพาะความรู้ที่สูงส่งในสังคมโรมันชั้นสูง ชนชั้นแพทริเซียนยังปลูกฝังค่านิยมให้บุตรหลานของตนโอ้อวดความรู้แบบกรีกเพื่อแสดงสติปัญญาที่เหนือกว่า

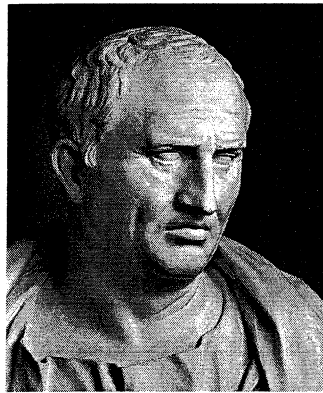
แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาของโรมันที่คัดลอกมาจากกรีกยังมีบางด้านที่แตกต่างกันออกไปโดยเฉพาะคติเรื่องวีรบุรุษกรีก (Greek heros) ชาวโรมันถูกสอนให้เคารพและประพาศตามครรลองของวีรบุรุษในตำนานกรีกทั้งโอดิสซัสหรือเฮอคิวลีสอย่างเคร่งครัดซึ่งชาวโรมันมองว่าเป็นคุณค่าที่พึงามควรค่าแก่การเอาแบบอย่าง ขณะที่เด็กชายกรีกถูกสอนให้ยกย่องและเรียนรู้การกระทำของวีรบุรุษเท่านั้น ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมกรีกของชาวโรมันจึง

²⁰ Gurald L. Gutek, (1994), pp.64-65.

²¹ Stanley Bonner, (2014), p.135.

²² Gurald L. Gutek, (1994), p.63.

เป็นการสร้างภาพลักษณ์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริงโดยเฉพาะความเข้มแข็งและอดทนเมื่อเผชิญหน้ากับการสู้รบมากกว่าเป็นเพียงอุดมคติที่ชาวกรีกนับถือเท่านั้น

ซีเซโรนักการเมืองและ
นักวาทศิลป์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งโรมัน

ความสำคัญของการเรียนภาษากรีกในระดับไวยกรณ์ยังเห็นได้จากหลักฐานของแฟลคคัส (Quintus Horatius Flaccus 65 – 8 ปีก่อนคริสตกาล) ที่กล่าวยกย่องเมเซนาส (Maecenas) [ภายหลัง เมเซนาสได้รับการสถาปนาเป็นจักรพรรดิโรมันองค์ที่สองต่อจากออกตาเวียน] ว่าเป็นตัวอย่างของบุคคลที่ทรงคุณค่าของโรมันและเป็นผู้ที่เปี่ยมล้นไปด้วยสติปัญญา เนื่องจากเมเซนาสเป็นผู้ที่รู้ทั้งภาษากรีกและละตินเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมี

หลักฐานสนับสนุนจากทรันคิลลัส (Gaius Suetonius Tranquillus ค.ศ. 69–122) ที่กล่าวชื่นชมซีเซโรนักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่ของโรมันซึ่งสามารถพูดภาษากรีกในวุฒิสภาได้อย่างคล่องแคล่วเช่นเดียวกับภาษาละติน ความได้เปรียบจากภาษากรีกยังทำให้ซีเซโรกลายเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวางอีกทั้งยังกรุยทางให้เขาดำรงตำแหน่งเป็นแพรเตอร์ (Praetor) ซึ่งเป็นตำแหน่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล²³ ความสามารถของซีเซโรยังทำให้นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าวุฒิสมาชิกในสภาโรมันนอกจากจะเป็นชนชั้นสูงที่มีความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์แล้วยังต้องเป็นผู้ที่รู้ทั้งภาษากรีกและละตินเป็นอย่างดี

อาจารย์ผู้สอนในระดับไวยกรณ์นี้เรียกว่า grammatici หรือครูไวยกรณ์²⁴ ในสมัยโรมันครูไวยกรณ์ที่มีชื่อเสียงมีด้วยกันหลายคนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูซิอุส พูพิลลัส (Lucius Orbilius Pupillus) และมาร์คัส แฟลคคัส (Marcus Verrius

²³ Stanley Bonner, (2014), p.70.

²⁴ Augustus S. Wilkins, (2013), p.20.

Flaccus) ซึ่งเป็นครูไวยากรณ์ที่โด่งดังมากในยุคสมัยจักรวรรดิโรมัน โดยเฉพาะแฟลคคัสซึ่งมีชื่อเสียงอย่างมากและได้รับการยกย่องจากราชสำนักโรมัน แฟลคคัสริเริ่มวิธีการสอนด้วยการให้เด็กแข่งขันความสามารถในชั้นเรียนและให้รางวัลแก่ผู้ชนะเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจการเรียนการสอนแก่พวกเด็ก ๆ รางวัลที่เขามอบให้เด็กส่วนใหญ่มักเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าและหายากในโรมัน วิธีการสอนของเขาจึงเป็นที่นิยมและกลายเป็นแบบอย่างของครูผู้สอนไวยากรณ์หลายคนของโรมันในสมัยต่อมาอีกด้วย

ในยุครุ่งเรืองของอาชีพการสอนในระดับไวยากรณ์ แฟลคคัสไม่มีสถาบันการสอนเป็นของตัวเอง แต่อย่างไรก็ดี ชนชั้นสูงโรมันเป็นจำนวนมากต่างจ้างเขาสอนบุตรหลานที่เคหสถานของตน แฟลคคัสไม่ได้เรียกเก็บค่าเล่าเรียนที่แพงมากเกินไปรวมถึงบางครั้งยังสอนให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่นักเรียนผู้ประสงค์เรียนกับเขา นอกจากนี้เขายังได้รับเกียรติจากราชสำนักในสมัยจักรพรรดิออกัสตัสซีซาร์ ให้เป็นพระอาจารย์พิเศษเพื่อถวายการสอนหนังสือให้แก่พระนัดดาของพระองค์ ขณะที่เพื่อนร่วมอาชีพซึ่งเป็นครูไวยากรณ์มักจะพำนักอยู่ตามท้องถนนเพื่อรอการว่าจ้างจากผู้มีอันจะกิน ครูไวยากรณ์หลายคนที่ไม่มีทุนทรัพย์เปิดสถานการศึกษา อาจต้องว่าจ้างสอนตามบ้านคหบดี ริมข้างถนน ระเบียงวิหาร หรือพื้นที่สาธารณะของชุมชนเช่นเดียวกับครูชั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ในการเรียนการสอนบางครั้งอาจมีการหยิบยกประเด็นทางสังคม การเมืองหรือเศรษฐกิจเพื่อเป็นข้ออภิปรายของเหล่านักเรียนเพิ่มเติม

วาทศิลป์กับการศึกษาระดับสูงของโรมัน

หลังจากเรียบจบในระดับชั้นไวยากรณ์ เด็กจะมีอายุได้ 14-15 ขวบ แต่อย่างไรก็ตาม เด็กนักเรียนจะต้องเข้าไปเรียนต่อในระดับชั้นวาทศิลป์ (rhetoric) ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวมีความสำคัญต่อสังคมโรมันและได้สร้างรัฐบุรุษของโรมันที่สำคัญ ๆ หลายคน ขณะที่ครูผู้สอนในระดับนี้เรียกว่า rhetor หรือครูวาทศิลป์ การเรียนในระดับนี้เป็นการเรียนในลำดับสุดท้ายของเด็กชายโรมัน²⁵ ทว่ากร

²⁵ Gurald L. Gutek, (1994), p.64.

เรียนวิชาวาทศิลป์ก็มีเด็กนักเรียนโรมันน้อยมากที่จะได้ศึกษาในศาสตร์ดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่มาจากชนชั้นแพทริเซียนแทบทั้งสิ้น นักปราชญ์โรมันยกย่องวิชาวาทศิลป์ว่ามีความสำคัญต่อเด็กชายโรมัน เนื่องจากการฝึกฝนทักษะการพูดให้เด็กเตรียมพร้อมสู่หนายความหรือนักการเมืองเพื่อสร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับตน²⁶ ดังนั้นชีวิตชายชาวโรมันจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการพูดในที่สาธารณะได้อย่างขณะเดียวกันนักวาทศิลป์ที่สำคัญของโรมัน เช่น ซีเซโรหรือพลินีผู้บุตรต่างก็มองว่าศาสตร์วาทศิลป์เป็นมรดกอันล้ำค่าที่แสดงถึงความเป็นโรมัน นักเรียนที่ผ่านการเรียนวาทศิลป์ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลสำคัญของโรมัน อีกทั้งชาวโรมันยังให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก²⁷ เนื่องจากผู้ที่สำเร็จวิชาดังกล่าวนี้สามารถเข้าสู่แวดวงการเมืองรวมถึงการศาลซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวโรมัน

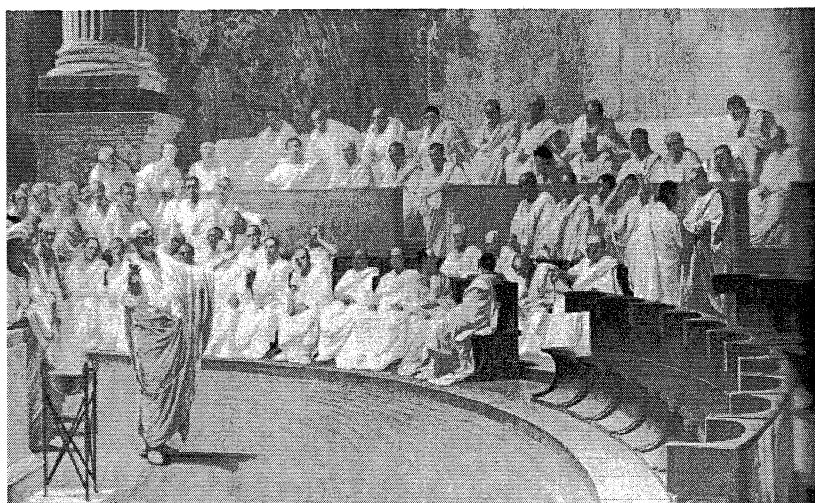
สถานที่สำคัญในการเรียนการสอนในระดับวาทศิลป์อยู่ที่ฟอรัม (forum) ซึ่งเป็นสถานที่ที่เด็กต้องมาฝึกฝนทักษะการพูด การเรียนวาทศิลป์รุ่งเรืองเป็นอย่างมากในสมัยจูเลียส ซีซาร์ที่มองเห็นความสำคัญในการพูดอภิปรายในวุฒิสภาเพื่อโน้มน้าวสมาชิกทั้งในการทำศึกสงครามและการจัดเก็บภาษี ในรัชสมัยพระเจ้าทราจันทรงยกห้องสมุดสาธารณะโรมันให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนวิชานี้โดยตรง ต่อมาการเรียนวาทศิลป์ยังแบ่งออกเป็นสองประเภทคือการเรียนวาทศิลป์แบบละตินและการเรียนวาทศิลป์แบบกรีก โดยครูวาทศิลป์จะคัดเลือกผลงานของนักวาทศิลป์กรีกที่โดดเด่นโดยมีการดัดแปลงเป็นภาษาละตินให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อศึกษารวมถึงอาจให้เด็กศึกษาแบบฉบับของกรีกโดยตรง เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่สามารถอ่านภาษากรีกได้หลังจากผ่านระดับไวยากรณ์มาแล้ว หัวข้อที่มีชื่อเสียงที่พูดในที่สาธารณะหรือในสภาจะถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะจากนักพูดที่มีชื่อเสียงของโรมัน ณ ขณะนั้น เช่น เวอร์จิล เซเนกา ฮอเรซ และโอวิด เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี ในบางสมัยวิชาวาทศิลป์เองก็สร้างปัญหาให้กับผู้ปกครองชนชั้นแพทริเซียนเช่นกัน เนื่องจากพวกเขามองว่าครูผู้สอนวาทศิลป์มักสร้างปัญหา

²⁶ Teresa Morgan, (2007), pp.190-191.

²⁷ Gurald L. Gutek, (1994), pp. 62-64..

ในการพูดจาย่างมีหลักการกับผู้ปกครองซึ่งมองว่าเป็นการก้าวร้าวและขัดแย้ง คำสั่ง ปัญหาดังกล่าวเห็นได้ชัดใน 29 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อวุฒิสภาโรมันมีมติขับไล่ครูวาทศิลป์ทั้งหมดออกจากโรมด้วยข้อหากระตุ้นให้เด็กโรมันฉลาดแกมโกงในการพูดมากเกินไปและอาจเป็นภัยต่อโครงสร้างระบอบอนุรักษนิยมของโรมันด้วย แม้ว่าวาทศิลป์จะถูกถ่ายทอดผ่านทางครูผู้สอนเป็นสำคัญ แต่ทว่าก่อนหน้านี้เด็กนักเรียนอาจเรียนรู้ทางอ้อมโดยผ่านวิธีการสังเกตและการให้คำแนะนำจากผู้อาวุโสและผู้ใหญ่ในครอบครัว เด็กเหล่านี้จะได้รับการปลูกฝังและซึมซับวิธีการพูดมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้วิชาวาทศิลป์ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นนับตั้งแต่สมัยกรีก ก่อนที่ศาสตร์ดังกล่าวจะกลายเป็นวิชาสำคัญในสังคมโรมันในเวลาต่อมา การเรียนระดับวาทศิลป์นี้เด็กจะต้องเรียนวิชาต่าง ๆ ควบคู่กันไปด้วยทั้งวิชาภูมิศาสตร์ ดนตรี ปรัชญา วรรณกรรม เทพปกรณัมและเรขาคณิต เป็นต้น การศึกษาวิชาที่รอบด้านเหล่านี้จะทำให้เด็กกลายเป็นักเรียนที่มีความรู้หลากหลายและมีความรู้รอบด้าน โดยเฉพาะการเป็นนักพูดสุนทรพจน์ซึ่งเป็นผู้ที่รู้มากเพราะเรียนและฟังมามาก และหากใครสงสัยเรื่องใดนักวาทศิลป์ก็จะสามารถอธิบายในเรื่องดังกล่าวได้อย่างคล่องแคล่ว

วาทศิลป์เป็นศาสตร์สำคัญยิ่งในการโน้มน้าวเพื่อนสมาชิกให้คล้อยตามความคิดเห็นในวุฒิสภาโรมัน

วิชาวาทศิลป์ที่มีการเรียนการสอนในโรมันมีอยู่ด้วยกัน 2 สาขาใหญ่ที่เด็กชายโรมันต้องเรียนรู้คือ วาทศิลป์ด้านการเมือง (political oratory) ซึ่งถูกกำหนดให้มีการเรียนการสอน ทั้งนี้ศาสตร์ดังกล่าวเป็นการฝึกฝนทักษะแก่เยาวชนโรมันให้มีความพร้อมเมื่อต้องเป็นสมาชิกวุฒิสภาในโรมัน และวาทศิลป์ด้านคดีความ (judicial oratory) ซึ่งเป็นการพูดหรือว่าความในชั้นศาลในอรรถคดี²⁸ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในโรมันหลังจากที่เด็กได้เรียนรู้กฎหมายสิบสองโต๊ะในระดับการเรียนขั้นพื้นฐานแล้ว อย่างไรก็ตาม การเรียนวาทศิลป์ทั้งสองแบบก็มีความต่างกัน วาทศิลป์ด้านการเมืองนั้นครูวาทศิลป์จะฝึกฝนให้เด็กชายพูดด้วยเสียงอันดังท่ามกลางสาธารณชนเพื่อฝึกความมั่นใจ ในขณะที่วาทศิลป์ด้านคดีความนั้นเด็กส่วนใหญ่มักไม่ค่อยได้รับการฝึกฝนในชั้นศาลมากเท่าที่ควร เนื่องจากครูวาทศิลป์ส่วนใหญ่มุ่งฝึกสอนเนื้อหาในด้านการพูดทางการเมืองมากกว่า อีกทั้งผู้ปกครองต่างคาดหวังให้เด็กเรียนรู้ด้านการเมืองและดำเนินรอยตามบิดาในการเป็นวุฒิสมาชิก²⁹ แท็กซิทัส (Tacitus) นักปราชญ์คนสำคัญของโรมันกล่าวว่าในสมัยการเรียนวาทศิลป์เขาเริ่มสูญเสียทักษะการถ่ายทอดวาทศิลป์ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างมาก

การศึกษาระดับวาทศิลป์สิ้นสุดลงเมื่อเด็กอายุได้ 16 ปี หลังจากจบการศึกษาเด็กชายจะเข้ารับพิธีการจบการศึกษา (graduation ceremony) และจะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อโทกา (toga) สีขาวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการบรรลุนิติภาวะของเด็ก เด็กชายจะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกชาวโรมันอย่างสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ดี เด็กที่เพิ่งบรรลุนิติภาวะจะต้องเป็นเด็กติดตามอย่างน้อยอีก 1 ปี เพื่อปรนนิบัติผู้อาวุโสซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนสนิททางฝ่ายบิดา การรับใช้ของเด็กติดตามเหล่านี้ก็เพื่อเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง การสงครามรวมถึงการว่าความในชั้นศาล โดยตลอดระยะเวลา 1 ปี เด็กชายโรมันจะได้รับการเคี่ยวเข็ญทางด้านวินัย ความรับผิดชอบและเรียนรู้กฎระเบียบอย่างเข้มงวดไปใน

²⁸ Stanley Bonner, (2014), pp. 65-66.

²⁹ Lesley Adkins and Roy A. Adkins, Handbook to Life in Ancient Rome, (Oxford : Oxford University Press, 1998), p.41.

ตัวโดยไม่มีการแบ่งแยกภาวะระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่แต่อย่างใด ภายหลังจากการรับใช้ผู้อาวุโสเสร็จสิ้นลง เด็กจะย่างก้าวสู่ความเป็นพลเมืองโรมันอย่างเต็มภาคภูมิด้วยการเป็นนายทหารโรมันซึ่งนับเป็นตำแหน่งอันมีเกียรติยิ่ง การเป็นทหารโรมันยังถือเป็นพลเมืองโรมันอย่างสมบูรณ์แบบด้วย

อย่างไรก็ดี แม้จะจบการศึกษาในระดับวาทศิลป์แล้ว เด็กชายโรมันที่ใฝ่รู้การเรียนอาจศึกษาเพิ่มเติมต่อในด้านปรัชญาซึ่งส่วนใหญ่เป็นปรัชญากรีกในการศึกษาด้านปรัชญานั้นเด็กชายชาวโรมันจะต้องเดินทางไปยังกรีกโดยตรงซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศิลปวิทยาการความรู้ของโลกตะวันตกในยุคนั้น ทว่าการสอนปรัชญาไม่เป็นที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูงโรมัน เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่มองว่าปรัชญาเป็นการสร้างปัญหาแก่พวกตนเพราะเป็นการบ่มเพาะให้เด็กต่อต้านการเชื่อฟังผู้อาวุโสโรมันรวมทั้งสร้างอัสสัมชชันในการยกตนเองสูงกว่าผู้อื่น แต่ถึงกระนั้นนักปราชญ์โรมันจำนวนมากต่างก็ยอมรับว่าปรัชญากรีกถือเป็นมรดกความรู้ที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งและเป็นสิ่งที่ชนชั้นสูงโรมันพึงศึกษาไว้

การเสื่อมของระบบการศึกษาโรมันมีปัจจัยหลายประการด้วยกัน ทั้งจากระบบภาษีที่สูงมากขึ้นจึงทำให้จำนวนคนจนเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการปิดกั้นโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้จำนวนทาสกรีกที่มีความรู้ลดน้อยลงเนื่องจากทาสเหล่านั้นสามารถปลดปล่อยตัวเองได้เมื่อมีฐานะการเงินสูงขึ้น ความเสื่อมของระบบการศึกษายังเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับจำนวนงานวรรณศิลป์ของโรมันที่มีน้อยลงรวมถึงงานวรรณกรรมและงานนิพนธ์ชิ้นต่าง ๆ นับตั้งแต่สมัยการทำสงครามทั้งในและนอกโรมันส่งผลให้จำนวนประชาชนที่อ่านออกเขียนได้ลดลงอย่างรวดเร็ว ขณะที่ชาวต่างชาติที่เข้ามาแสวงหางานทำเพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ระบบราชการโรมันยังดำเนินไปอย่างเชื่องช้ามาก ก่อนที่จักรวรรดิโรมันจะสิ้นสุดลงไม่นานระบบการศึกษาและวัฒนธรรมโรมันถูกจำกัดอยู่เพียงแคร์ริวของอารามและบ้านของชนชั้นสูงเท่านั้น [คำว่า nobility มาจากภาษาละตินว่า nobilis อันหมายถึงการมีชื่อเสียงจากความรู้] สิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้ระบบการศึกษากลายเป็นข้อจำกัดของชาวโรมันทั่วไปจวบจนถึงสมัยยุคกลางที่สถานการศึกษาถูกเปลี่ยนถ่ายมายังอารามแห่งคริสต์ศาสนาในที่สุด

บรรณานุกรม

- Adkins, Lesley and Adkins, Roy A.. (1998). **Handbook to Life in Ancient Rome**. Oxford : Oxford University Press.
- Barrow, Robin. (2011). **Greek and Roman Education**. London : Bristol Classical Press.
- Bonner, Stanley. (2014). **Education in Ancient Rome : From the Elder Cato to the Younger Pliny**. London : Routledge.
- Cowell, F.R.. (1980). **Life in Ancient Rome**. New York : Perigee Books.
- Garnsey, Peter. (1987). **The Roman Empire : Economy, Society and Culture**. California : University of California Press.
- Glady, Marcel Le. (2009). **A History of Rome**. New Jersey : Wiley-Blackwell Publishing.
- Gutek, Gurald L.. (1994). **A History of the Western Educational Experience**. Illinois : Waveland Press.
- Morgan, Teresa. (2007). **Literate Education in the Hellenistic and Roman World**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Soullard, Howard Hayes. (1980). **A History of the Roman World : 753-146 BC**. London : Methuen.
- Wilkins, Augustus S.. (2013). **Roman Education**. New York : Hard Press Publishing.

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

โรงเรียนชั้นสูงในฝรั่งเศสกลายเป็นอาณาเขต
แห่งเกียรติยศ ทั้งสงวนไว้สำหรับนักศึกษาหัวกะทิ
ซึ่งกำลังจะก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำของฝรั่งเศสใน
ด้านต่างๆ

ABSTRACT

Educational Institution and Elite Development: A Case of France's Grandes Écoles

Thanadol Phutanasiri

“Grandes Écoles” or “Great Schools” are unique feature of the French higher education system, created to solve an educational problem and to develop more managerial staff in public administration to lead a country toward the modern industrial revolution. After the French Revolution 1789, the government made the contraception to feudalism, clericalism, and conservatism with the closure of universities, but remained the culture of “grandes écoles”. This made “grandes écoles” more widespread and became the field of prestige, and reserved for the clever students who will be the elites of France.

Keywords: Educational Institution, Higher Education, Great School, Grand School, Elite School, Elite, France

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส¹

ธนดล ภูธนะศิริ

บทนำ

บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาชนชั้นนำ มีปรากฏทุกยุคสมัย และทุกสังคม เพราะผู้มีการศึกษาดีและเป็นเลิศกว่า คือผู้มีโอกาสและความก้าวหน้าในชีวิตที่ดีกว่าผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ได้รับการรับรองคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศและระดับโลก ด้วยเหตุนี้ แต่ละประเทศจึงมีสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตชนชั้นนำของตน เช่น มหาวิทยาลัยเก่าแก่กลุ่ม Ivy League ในสหรัฐอเมริกาได้แก่ “Harvard, Yale, Pennsylvania, Princeton, Columbia, Brown, Dartmouth, และ Cornell” (Encyclopædia Britannica, n.d.: Online) หรืออย่าง Cambridge, Oxford, Imperial College, และ UCL ในอังกฤษ และในประเทศไทยอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯลฯ สำหรับประเทศฝรั่งเศส สถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาชนชั้นนำมีปรากฏเช่นกัน แต่รูปแบบการจัดการศึกษามีความแตกต่างและเฉพาะตนจากประเทศอื่นๆ เพราะไม่ใช่มหาวิทยาลัยที่มีบทบาทหลักและได้รับการยอมรับในการพัฒนาชนชั้นนำให้แก่สังคมฝรั่งเศส (ยกเว้นมหาวิทยาลัย Soraborn และมหาวิทยาลัยชั้นนำบางแห่ง) แต่เป็น “โรงเรียนชั้นสูง” หรือ “โรงเรียนแห่งชนชั้นนำ”

¹ หมายเหตุ “โรงเรียนชั้นสูง” ในภาษาฝรั่งเศสเรียก “Grand École” ส่วนในเอกสารภาษาอังกฤษนิยมเขียนทับศัพท์ว่า “Grand École” ตามภาษาฝรั่งเศส แต่บางเอกสารก็มีผู้แปลไว้หลายคำ ได้แก่ Great School, Grand School หรือบางครั้งเรียก “Elite School”

จุดเริ่มต้นของโรงเรียนชั้นสูง

ย้อนกลับไปเมื่อศตวรรษที่สิบแปดถึงต้นศตวรรษที่สิบเก้า อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ทำการศึกษาวิศวกรรมได้สำเร็จ ขณะที่ในฝรั่งเศส สถาปนาสังคมยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบล้าหลังและมีแต่อุตสาหกรรมสิ่งทอในครัวเรือนที่ต้องลงทุนสูงแบบโรงงาน ด้านการคมนาคม ฝรั่งเศสมีการสร้างถนนและการขุดคลองอย่างจำกัด ซึ่งไม่ครอบคลุมต่อขนาดพื้นที่ของประเทศที่กว้างใหญ่ ทำให้การขนส่งสินค้าภายในประเทศเป็นไปอย่างจำกัดและมีค่าใช้จ่ายสูง (Fohlen, 1970: 201-225) จากอุปสรรคหลายประการ ทำให้รัฐบาลฝรั่งเศสต้องเร่งปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรอย่างเร่งด่วน เพื่อนำประเทศเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทันสมัย อีกด้านของมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส แม้ว่าจะเป็นแหล่งผลิตนักทฤษฎีและนักกฎหมายจำนวนมาก แต่พวกเขาเหล่านั้นบางคนก็ใช้วิธีซื้อปริญญา รัฐบาลขณะนั้นตระหนักดีถึงหายนะที่กำลังจะเกิดขึ้นกับประเทศ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนชั้นสูงขึ้น (Ministère des Affaires Étrangères, 1999: 160; Nadeau and Barlow, 2003: 184) ตามที่ปรากฏว่ามีโรงเรียนชั้นสูงในยุคแรก (Vial, 2010: 55-56; Léon and Roche, 2012: 37; Verrier, 2001: 73-74; L'École des Ponts ParisTech, 2014: Online; VetAgro Sup, n.d.: Online) ดังต่อไปนี้

1) โรงเรียนหลวงแห่งสะพานและเส้นทาง (École Royale des Ponts et Chaussées) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1747 เป็นโรงเรียนชั้นสูงด้านวิศวกรรมโยธา ที่มุ่งพัฒนาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านการก่อสร้างสะพาน ทางรถไฟ คลอง และถนน ต่อมาในปี ค.ศ. 1775 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น École Nationale des Ponts et Chaussées มีชื่อย่อว่า ENPC บางครั้งเรียก Ponts และล่าสุดเมื่อปี ค.ศ. 2008 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “École des Ponts Paris Tech”

2) โรงเรียนหลวงด้านวิศวกรรมแห่งเมซีแยร์ (École Royale du Génie de Mézières) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1748 เป็นโรงเรียนชั้นสูงที่คัดเลือกแต่นักเรียนที่มีสติปัญญาเป็นเลิศทางด้านคณิตศาสตร์

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

3) โรงเรียนการทหารแห่งเมืองปารีส (École Militaire de Paris) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1751 [Napoléon จักรพรรดิแห่งฝรั่งเศสและยุโรป ก็เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนแห่งนี้]

4) โรงเรียนสัตวแพทย์แห่งเมืองลียง (École Vétérinaire de Lyon) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1762 ต่อมาในปี ค.ศ. 2010 โรงเรียนได้ยุบรวมเข้ากับโรงเรียนอีกสองแห่ง ได้แก่ École Nationale d'Ingénieurs des Travaux Agricoles de Clermont-Ferrand และ École Nationale des Services Vétérinaires แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น VetAgro Sup ปัจจุบันเป็นโรงเรียนชั้นสูงที่มีชื่อเสียงด้านการศึกษาและการวิจัยทางด้านเกษตรกรรม

และ 5) โรงเรียนวิศวกรรมเหมืองแร่ (École des Mines) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1783

ปัจจัยและความนิยมของโรงเรียนชั้นสูงในสังคมฝรั่งเศส

แม้ว่าระบบโรงเรียนชั้นสูงจะถือกำเนิดขึ้น แต่การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยก็ยังดำเนินอย่างเป็นปกติและทำหน้าที่ผลิตข้าราชการดินาหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส รัฐบาลคณะปฏิวัติได้สั่งปิดมหาวิทยาลัยทั้งยี่สิบสองแห่งทั่วประเทศเพื่อคุมกำเนิดระบบศักดินาและลดอำนาจทางการเมืองของศาสนจักรและกลุ่มอนุรักษนิยม แต่ยังคงระบบโรงเรียนชั้นสูงไว้ โดยอนุญาตให้มีการดำเนินการสอนได้ตามปกติ แต่โรงเรียนชั้นสูงก็ถือกำเนิดโดยรัฐบาลกษัตริย์ตั้งนั้นเพื่อคานอำนาจเก่าและผลิตชนชั้นนำใหม่ขึ้นแทนให้มีอำนาจเหนือชนชั้นนำเดิม รัฐบาลประชาชนจึงได้ก่อตั้งโรงเรียนชั้นสูงของตนขึ้นใหม่อีกหลายแห่ง (Lelièvre, 1990: 11-12; Léon and Roche, 2012: 35; Nadeau and Barlow, 2003: 185; Verrier, 2001: 81-83) ดังที่ปรากฏในปี ค.ศ. 1794 ว่าเพียงปีเดียวมีการก่อตั้งโรงเรียนชั้นสูงถึงหกแห่ง (Verrier, 2001: 85; Le Cnam, n.d.: Online) ดังนี้

- 28 กันยายน: โรงเรียนกลางด้านการโยธา (École Centrale des Travaux Publics) ปัจจุบันชื่อ “โรงเรียนโปลีเทคนิค (École Polytechnique)”
- 10 ตุลาคม: Le Conservatoire National des Arts et Métiers (CNAM) เป็นสถาบันเพื่อการศึกษาและการทำวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม
- 31 ตุลาคม: โรงเรียนชั้นสูงแห่งครุศาสตร์ (École Normale Supérieure) หรือวิทยาลัยครู (ชื่อไม่เป็นทางการ คือ Normale sup, Normale, และ ENS) ก่อตั้งเพื่อพัฒนาและฝึกหัดครูอาจารย์ รวมถึงการพัฒนางานวิจัยในด้านต่างๆ การคัดเลือกจะคัดเลือกเฉพาะผู้มีการเรียนเป็นเลิศ (ระดับต้น) เท่านั้น
- 4 ธันวาคม: ประกาศก่อตั้งโรงเรียนชั้นสูงสามแห่งได้แก่ École de Santé de Paris, École de Santé de Montpellier และ École de Santé de Strasbourg

การสั่งปิดมหาวิทยาลัย และกลับมาเปิดอีกครั้งในปี ค.ศ. 1896 ทำให้ความนิยมและอิทธิพลของมหาวิทยาลัยต่อสังคมฝรั่งเศสลดลง ขณะเดียวกันความเข้มงวดของโรงเรียนชั้นสูงในการคัดเลือกนักเรียนหัวกะทิและเน้นผลิตชนชั้นนำที่มีความเป็นเลิศในสาขาวิชาต่างๆ ก็ยิ่งสร้างความนิยมแก่ชาวฝรั่งเศส เพราะโรงเรียนชั้นสูง คือสถาบันการศึกษาสำหรับผู้มีสติปัญญาเป็นเลิศ ชาวฝรั่งเศสจึงใฝ่ฝันที่จะได้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนชั้นสูงไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง เช่นการได้เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนชั้นสูงหรือความพยายามผลักดันให้บุตรหลานของตนได้เป็นหนึ่งในนักศึกษาของโรงเรียนชั้นสูง

Nadeau และ Barlow (2003) นักหนังสือพิมพ์ชาวแคนาดา จาก Institute of Current World Affairs ได้ทำการศึกษาว่าเพราะเหตุใดคนฝรั่งเศสถึงต่อต้านโลกาภิวัตน์ พวกเขาเก็บข้อมูลแบบนักชาติพันธุ์วิทยา คือการเข้าไปคลุกคลีและใช้ชีวิตร่วมกับชาวฝรั่งเศสเป็นเวลากว่าสองปี แล้วอธิบายฝรั่งเศสใน

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

แง่มุมต่างๆ มีข้อความตอนหนึ่งที่พวกเขากล่าวถึงค่านิยมของผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสต่อโรงเรียนชั้นสูงและมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศสว่า

ผู้ปกครองฝรั่งเศสไม่ต้องการส่งบุตรหลานของพวกเขาเข้ามหาวิทยาลัย เราแทบไม่อยากเชื่อเลย จนกระทั่งเราได้เข้าใจว่า “โรงเรียนชั้นสูง” คืออะไร ผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสจะทำทุกอย่างที่พวกเขาทำได้ให้บุตรหลานของตนไม่อยากเข้ามหาวิทยาลัย แต่ไปเข้าโรงเรียนชั้นสูงแทน แม้ว่ามันจะเป็นโรงเรียนชั้นสูงที่มีชื่อเสียงน้อยที่สุด มีมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียว ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่ชนชั้นนำฝรั่งเศส ก็คือมหาวิทยาลัยซอร์บอนน์

“French parents don’t want to send their children to university. We couldn’t believe this until we understood just what the *grandes écoles* were. French parents do everything they can to make sure their child won’t go to university, but will go to a *grande école*, even the least prestigious of them. The only university that still garners some sympathy among the *élite* is *La Sorbonne*.” (Nadeau and Barlow, 2003: 184)

คำหลักในแนวคิดนี้ คือ “ยิ่งใหญ่ (*grande*)” ดังนั้น หน้าที่เด่นชัดของโรงเรียนชั้นสูง (*grandes écoles*) ก็คือ การสร้างชนชั้นนำระดับชาติของฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีปริญญาบัตรจากมหาวิทยาลัยใด จะสามารถเทียบชั้นกับปริญญาบัตรจากโรงเรียนกลางด้านการโยธา โรงเรียนชั้นสูงแห่งพาณิชยศาสตร์ หรือวิทยาลัยครู ปริญญาบัตรจากโรงเรียนชั้นสูงเหล่านี้ ถือเป็นเกียรติประวัติแก่ผู้สำเร็จการศึกษาและครอบครัวของพวกเขา และยังเป็นสิ่งการันตีต่อโอกาสการได้งานในตำแหน่งบริหารระดับสูง ไม่ว่าจะเป็นงานภาครัฐหรือเอกชน

“The keyword in the concept is *grande*. The explicit function of the *grandes écoles* is to create France’s *élite* class. That is why no university degree can match the luster of a diploma from *Poly*, *l’École des Hautes Études Commerciales*, or *Normale Sup*. A diploma from these schools brings honor to graduates and their families and guarantees an influential management job either in the private or public sector.” (Nadeau and Barlow, 2003: 187)

การเตรียมตัวและการสอบคัดเลือก

คุณสมบัติพื้นฐานของผู้มีสิทธิ์สอบเข้าที่โรงเรียนชั้นสูง ถูกกำหนดว่า จะต้องสำเร็จการศึกษาอย่างน้อยระดับอนุปริญญาขึ้นไป ซึ่งเทียบได้กับ Bac+2 กล่าวคือ 1) ผู้สมัครได้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลาย แล้วผ่านการสอบวัดคุณสมบัติระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแห่งชาติด้วยข้อสอบกลางของรัฐ โดยจะสอบในวันและเวลาเดียวกันทั่วประเทศ ถ้าสอบผ่าน ผู้สอบจะได้รับ “ประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมปลาย” ที่เรียกว่า “Baccalauréat” หรือ ชื่อย่อ คือ Bac ซึ่งออกโดยกระทรวงศึกษาธิการแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส (ไม่ใช่ประกาศนียบัตรของสถานศึกษา) 2) นอกจากประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมปลาย ผู้สมัครจะต้องมีวุฒิการศึกษาอื่นๆ ที่สูงขึ้นอีกสองปี จึงเรียก Bac+2 ซึ่งเทียบได้กับอนุปริญญา เช่น BTS, DUT, DEUG, DEUST หรือผ่านการเรียนกวดวิชาในหลักสูตร CPGE หรือ Prépas (Ministère de l’Enseignement Supérieur et de la Recherche [MESR], 2009: 155; Roesch and Rolle-Harold, 2004: 86-90)

วุฒิปัตรีระดับอนุปริญญา เพื่อใช้ในการสมัครเข้าโรงเรียนชั้นสูงไม่ได้จำกัดเรื่องประเภทหรือลักษณะของสถาบัน ผู้สมัครอาจเคยเรียนในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาชีพอื่นๆ ที่ใดก็ได้ แต่สาขาที่เรียนควรจะสอดคล้องกับสาขาที่ผู้เรียน

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

ต้องการจะศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นสูงและควรจะมีผลการเรียนระดับดีเยี่ยม โดยมากนักศึกษาที่ตั้งใจจะศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นสูง มักที่จะเลือกศึกษาต่อใน “ชั้นเตรียมโรงเรียนชั้นสูง” หรือ “ชั้นเรียนกวดวิชา” ที่เรียกว่า “Classes Préparatoires aux Grandes Écoles (CPGE)” หรือ Prépas เพราะเนื้อหาที่เรียนจะมีความสอดคล้องกับสาขาวิชาที่ผู้เรียนตั้งใจจะศึกษาต่อมากกว่าวุฒิปริญญาตรีระดับอนุปริญญาอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้สำเร็จการศึกษาจากชั้นเรียน Prépas จะสามารถสอบเข้าโรงเรียนชั้นสูงที่มีชื่อเสียงได้ จึงมีอีกหนึ่งคำเรียกของ Prépas ว่า “Voie Royale” หรือ “Royal Way” (MESR, 2009: 155-156; 2014: Online)

“Royal Way” คือเส้นทางสู่การเป็นนักศึกษาในโรงเรียนชั้นสูงอันทรงเกียรติ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ระบบการคัดกรองในชั้นเรียนกวดวิชา เพื่อแยกผู้เรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่ไร้คุณสมบัติออกจากกัน ผลการเรียนย้อนหลังและผลการสอบแห่งชาติระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Bac) ระดับดีเยี่ยมเท่านั้น ที่ใช้เป็นเกณฑ์วัดและวิธีคัดเลือกผู้เรียนเข้าสู่เส้นทางแห่งเกียรติยศของโรงเรียนชั้นสูงในชั้นแรก (MESR, 2009: 155)

การเรียนเตรียมฯ ในชั้น Prépas จะใช้เวลาสองปี ด้วยชั่วโมงเรียนประมาณสามสิบห้าถึงสี่สิบชั่วโมงต่อสัปดาห์ อีกทั้งยังมีการบ้านและรายงานให้ทำอย่างหนักเหมือนเป็นการจำลองชีวิตจริงในโรงเรียนชั้นสูงที่เรียนหนักจนแทบไม่มีเวลาพักผ่อน ดังนั้น นอกจากการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาความรู้ของผู้เรียน การเรียนเตรียมฯ ยังมีเป้าหมายเพื่อค้นหาและคัดกรองผู้เรียนอีกชั้นหนึ่งที่สามารถทำงานได้ดีภายใต้ภาวะที่กดดันและยังคงมีผลการเรียนที่ดีเยี่ยม ด้านเนื้อหาของการเรียนการสอนจะแบ่งออกตามประเภทของใบประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมศึกษาที่ผู้เรียนสอบได้ ซึ่งจะสัมพันธ์กับสาขาวิชาที่ผู้เรียนต้องการจะศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นสูง (MESR, 2009: 156-158; 2014: ออนไลน์) ดังนี้

1) อักษรศาสตร์ (Preparation Classes in Literature) เป็นสาขาวิชาสำหรับผู้เรียนที่มีใบประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมศึกษา สายอักษรศาสตร์

(Littéraire ตัวย่อ L) สายเศรษฐศาสตร์และสังคม (Économique et Social ตัวย่อ ES) หรือสายวิทยาศาสตร์ (Scientifique ตัวย่อ S) เพื่อเตรียมศึกษาต่อที่วิทยาลัยครู (École Normale Supérieure) หรืออาจเป็นโรงเรียนทางด้านการบริหารธุรกิจและการบริหารรัฐกิจ เป็นต้น

2) วิทยาศาสตร์ (Preparation Classes in Science Related Subjects) เป็นสายวิชาสำหรับผู้เรียนที่มีใบประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมปลาย และมีผลการสอบที่เป็นเลิศจากสายวิทยาศาสตร์ (Scientifique ตัวย่อ S) สายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งอุตสาหกรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sciences et Technologies de l'Industrie et du Développement Durable ตัวย่อ STI2D) และสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเชิงปฏิบัติการ (Sciences et Technologies de Laboratoire ตัวย่อ STL) เพื่อเตรียมศึกษาต่อที่วิทยาลัยครู โรงเรียนชั้นสูงด้านวิศวกรรมศาสตร์หรือที่โรงเรียนชั้นสูงทางทหาร เช่น Saint-Cyr, Navale, และ Air

3) BCPST (BCPST Preparation Classes) ย่อมาจาก Biologie (ชีววิทยา) Chimie (เคมี) Physique (ฟิสิกส์) และ Sciences de la Terre (วิทยาศาสตร์โลก) เป็นสายวิชาที่ออกแบบมาสำหรับนักศึกษาที่มีใบประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมปลาย สายวิทยาศาสตร์ (S) เพื่อเตรียมศึกษาต่อที่โรงเรียนชั้นสูงด้านพืชไร่และปศุสัตว์

4) เศรษฐศาสตร์และธุรกิจ (Preparation Classes in Economics and Business) เป็นสายวิชาสำหรับผู้เรียนที่มีใบประกาศนียบัตรแห่งชาติระดับมัธยมปลาย สายวิทยาศาสตร์ (Scientifique ตัวย่อ S) สายเศรษฐศาสตร์และสังคม (Économique et Social ตัวย่อ ES) สายอักษรศาสตร์ (Littéraire ตัวย่อ L) และสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการบริหารและการจัดการ (Sciences et Technologies du Management et de la Gestion ตัวย่อ STMG) เพื่อเตรียมศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นสูงด้านเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ รวมไปถึงวิทยาลัยครูในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ ฯลฯ

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

หลังชั้นเรียนเตรียมฯ สองปี ผู้สมัครจึงจะสามารถเทียบวุฒิ Bac+2 เพื่อใช้ในการสอบเข้าโรงเรียนชั้นสูง การคัดเลือกนักศึกษาเป็นไปอย่างเข้มงวด ทั้งการพิจารณาเอกสาร การสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์ ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้สมัครส่วนใหญ่ที่ผ่านการเรียนกวตวิชาจากโรงเรียนเตรียมฯ มักมีแนวโน้มที่จะสอบเข้าโรงเรียนชั้นสูงได้มากกว่าผู้สมัครจากหลักสูตรอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การเรียน Prépas ก็มีความเสี่ยงเช่นกัน เพราะผู้เรียนจะได้รับเพียงการเทียบวุฒิ Bac+2 โดยไม่มีการออกปริญญาบัตรให้เหมือนหลักสูตรอื่นๆ แต่นั่นก็คงไม่ใช่เรื่องน่าวิตกกังวลสำหรับผู้สมัครที่มีมันสมองระดับหัวกะทิ

การเรียนการสอนและบรรยากาศในโรงเรียนชั้นสูง

การเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นสูงเป็นไปอย่างเข้มข้น เพื่อมุ่งสร้างนักศึกษาให้มีความเป็นมืออาชีพในสาขาต่างๆ นักศึกษาจะได้เรียนกับอาจารย์ที่มีคุณภาพสูงในสัดส่วนที่ทั่วถึงกับผู้เรียน ขณะเดียวกันอาจารย์และนักศึกษาก็สามารถสื่อสารและโต้ตอบกันอย่างง่ายดาย อาจารย์ในโรงเรียนชั้นสูงมีทั้งอาจารย์ประจำผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาและอาจารย์พิเศษซึ่งอาจเป็นประธานหรือผู้บริหารระดับสูงจากบริษัทชั้นนำ องค์กรขนาดใหญ่หรือผู้มีประสบการณ์พิเศษในเรื่องหรือสาขาวิชานั้นๆ นอกจากความรู้ทางด้านวิชาการ นักศึกษาจะได้เรียนรู้จากกรณีศึกษา การทำงานกลุ่ม การจำลองสถานการณ์ เสมือนได้ปฏิบัติงานจริง และยังสามารถร่วมฝึกงานกับหน่วยงานและบริษัทระดับชาติหรือระดับโลก รวมถึงการไปศึกษาต่างประเทศในหลักสูตรแลกเปลี่ยน ซึ่งจัดขึ้นตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศสกับสถาบันการศึกษาชั้นนำต่างประเทศ ด้านบรรยากาศและสถานที่ภายในโรงเรียนชั้นสูง จะประกอบด้วยห้องสมุด ศูนย์วิจัยและห้องทดลองที่ทันสมัย อีกทั้งยังมีสถานที่ออกกำลังกายที่ถูกออกแบบตามความเหมาะสมของที่ตั้งของสถาบัน เช่นที่ L'École des Ponts ParisTech นักศึกษาจะได้เพลิดเพลินกับห้องเต้น ห้องโยคะ สนามบาส ในร่ม สนามกอล์ฟและกิจกรรมพายเรือ (L'École des Ponts ParisTech, 2014: Online; École Normale Supérieure, 2014: Online; HEC Paris, 2014: Online)

ระยะเวลาในการศึกษาที่โรงเรียนชั้นสูงใช้เวลาสามปี เมื่อสำเร็จหลักสูตร นักศึกษาจะได้รับปริญญาบัตรเทียบเท่าปริญญาโท หรือ Bac+5 (MESR, 2009: 160-165) ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นสูงที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับระดับประเทศ พวกเขา มักจะได้เริ่มต้นทำงานในตำแหน่งระดับบริหารขึ้นไป ตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น กรณีของวิทยาลัยแห่งชาติด้านการปกครอง (ÉNA) วันสำเร็จการศึกษาของโรงเรียนชั้นสูงแห่งนี้ คือ “วันที่สถาบันจัดพิธีมอบตำแหน่งงานให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งจะเรียงลำดับตามผลการเรียนของผู้สำเร็จการศึกษา กล่าวคือ ผู้ที่มีผลการเรียนที่ดีกว่า คือผู้ที่มีโอกาสได้เลือกตำแหน่งงานที่ดีกว่าในรัฐบาลตามโควตาที่ถูกจัดสรรขึ้นในแต่ละปีโดยนายกรัฐมนตรี” (Nadeau and Barlow, 2003: 197-198)

หมายเหตุ วิทยาลัยแห่งชาติด้านการปกครอง (École Nationale d'Administration - ÉNA) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1945 โดยประธานาธิบดี Charles de Gaulle เพื่อรื้อระบบอุปถัมภ์-เส้นสายและสภาผู้เมื่อยในระบอบราชการฝรั่งเศส หลักสูตรของ ÉNA จะเกี่ยวกับการพัฒนาและการบริหารงานราชการแผ่นดิน เพื่อเตรียมนักปกครองและนักบริหารระดับสูงของประเทศ คุณสมบัติของผู้สมัครจะต้องมีปริญญามาแล้วอย่างน้อยสองใบหรืออาจสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นสูงอื่นๆ ซึ่งเทียบเท่า Bac+3 หรือ Bac+4 และยังคงลงทะเบียนเรียนในหลักสูตร Prep - ÉNA (กวดวิชา) หนึ่งปี เพื่อเตรียมตัวสอบเข้าในปีถัดไป (MESR, 2009: 163-164; Nadeau and Barlow, 2003: 191-192)

เกียรติภูมิระหว่างโรงเรียนชั้นสูง

ปัจจุบันฝรั่งเศสมีโรงเรียนชั้นสูงทั่วประเทศมากกว่าสี่ร้อยแห่ง ขณะที่มหาวิทยาลัยมีเพียงแปดสิบห้าแห่ง โรงเรียนชั้นสูงแต่ละแห่งต่างแข่งขันเพื่อแย่งชิงความเป็นที่หนึ่งในสาขาวิชาของตน ดังจะเห็นได้จากผลการจัดอันดับของหนังสือพิมพ์ นิตยสารและองค์กรต่างๆ ในฝรั่งเศส เช่น ผลการจัดอันดับโรงเรียนชั้นสูงสาขาพาณิชยศาสตร์ของนิตยสาร Le Point ประจำปี 2014 อันดับหนึ่ง

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

ได้แก่ HEC รองลงไปคือ ESSEC, EM Lyon, ESCP Europe, และ Edhec หรืออย่างนิตยสาร L'Étudiant ที่จัดอันดับให้ HEC, ESSEC, และ ESCP Europe อยู่อันดับที่หนึ่ง (ได้คะแนนเท่ากัน) และให้ EM Lyon, Edhec, และ ESC Grenoble อยู่อันดับที่สอง (แหล่งที่มา: Le Parisien, n.d.: Online; Le Point, n.d.: Online)

การจัดอันดับโรงเรียนชั้นสูงยังคงมีขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในสาขาพาณิชยศาสตร์และสาขาวิศวกรรมศาสตร์ อย่างไรก็ตาม มีผลการจัดอันดับหนึ่ง ที่สร้างความประหลาดใจแก่คนฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก เพราะไม่บ่อยครั้งที่พวกเขาจะได้เห็นรายชื่อของสถาบันการศึกษาฝรั่งเศสติดอันดับในนิตยสารหรือองค์กรจากประเทศผู้ใช้ภาษาอังกฤษ คือผลการจัดอันดับของนิตยสารรายสัปดาห์สัญชาติอังกฤษ “Times Higher Education (THE)” ซึ่งทำการจัดอันดับสถาบันการศึกษาที่สร้างชนชั้นนำผู้ทรงอิทธิพลระดับโลกมากที่สุด ผลการจัดปรากฏว่า ในรายชื่อหกอันดับแรก มีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศสติดอันดับถึงสามแห่ง ได้แก่ Polytechnique, HEC Paris, และ ÉNA (Le Figaro, 2013: Online)

ตารางการจัดอันดับโรงเรียนชั้นสูงสาขาพาณิชยศาสตร์ โดยนิตยสาร Le Point ประจำปี ค. ศ. 2014

อันดับ 2014	รายชื่อโรงเรียน	ค่าเฉลี่ย 6 อันดับสุดท้าย	วิธีการศึกษาที่สอน	มาตรฐานและการยอมรับ ในระดับนานาชาติ	การเรียนการสอน	ผลงานวิจัย	การจัดอันดับระหว่างประเทศ	Rang Valeur Ajoutée	การบรรจุ	อัตราการจ้างงานต่างประเทศ	รายได้เฉลี่ย	คะแนนรวม
1	HEC	1	Prépa หรือ ป.ตรี	AACSB & Equis	1	1	6	2	1	37	1	95
2	ESSEC	2	Prépa หรือ ป.โท ปี 1	AACSB & Equis	4	4	4	1	3	22.5	1	85
3	EM Lyon	4	Prépa หรือ ป.ตรี	AACSB & Equis	3	8	2	3	4	25	2	83
4	ESCP Europe	3	Prépa หรือ ป.ตรี	AACSB & Equis	2	10	1	5	5	42.39	2	79
5	Edhec	5	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis	8	3	3	6	2	31	1	75
6	Grenoble Ecole de management	7	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis	5	2	7	7	7	17	3	73
7	Audencia Nantes	6	Prépa หรือ ป.ตรี	AACSB & Equis (3 ans)	24	9	10	4	6	28	3	64
8	Toulouse Business School	11	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis	17	16	8	9	14	24	4	58
9	Skema Business School	14	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis (3 ans)	14	13	5	11	10	28	4	55
9	Neoma	9	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis (3 ans)	11	12	11	10	12	23	3	55
9	Kedge	12	Prépa ou bac + 2	AACSB & Equis (3 ans)	12	5	9	13	8	27	3	55
12	Iéseg	14	Bac	AACSB & Equis (3 ans)	28	7	17	15	19	33.3	5	48
13	ESC Rennes	17	Prépa ou bac + 2	AACSB & Epas	7	14	13	16	14	26	4	46
14	Sup de Co Montpellier Business School	17	Prépa ou bac + 2	AACSB & Epas (3 ans)	6	19	15	12	20	22	5	45
15	Télécom Ecole de Management	16	Prépa ou bac + 2	AACSB	13	20	25	8	9	15	3	44
16	EM Strasbourg	17	Prépa ou bac + 2	Epas	16	11	12	17	23	30	5	41
17	ICN Business School	20	Prépa ou bac + 2	Equis (3 ans)	9	26	21	20	18	33.6	4	35
18	Essca	19	Bac	Epas	31	24	24	14	30	21	6	34
19	ESC Dijon- Bourgogne	22	Prépa ou bac + 2	Epas	27	15	20	19	23	25	5	33
20	ESCE	22	Bac	-	18	28	22	23	25	23	5	30
21	ISC Paris	27	Prépa ou bac + 2	-	23	22	23	21	13	23	4	29
21	Sup de Co La Rochelle	28	Prépa ou bac + 2	AACSB & Epas (3 ans)	19	17	32	27	32	24.2	6	29

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

ตารางการจัดอันดับโรงเรียนชั้นสูงสาขาพาณิชยศาสตร์ โดยนิตยสาร Le Point ประจำปี ค. ศ. 2014

อันดับ 2014	รายชื่อโรงเรียน	ค่าเฉลี่ย 6 อันดับสุดท้าย	วิธีการศึกษาที่สอน	มาตรฐานและการยอมรับ ในระดับนานาชาติ	การเรียนการสอน	ผลงานวิจัย	การจัดอันดับระหว่างประเทศ	Rang Valeur Ajoutée	การบรรจุ	อัตราการจ้างงานต่างประเทศ	รายได้โดยเฉลี่ย	คะแนนรวม
23	ESG	24	Bac	-	20	18	19	32	22	25	5	27
23	EM Normandie	27	Bac, prépa ou bac + 2	Epas (3 ans)	22	29	26	24	16	19	5	27
25	Ipag	/	Bac	-	34	6	29	26	26	32	5	26
25	ESC Troyes	29	Prépa ou bac + 2	-	10	23	28	28	28	29	5	26
27	ICD Paris	/	Bac	-	15	35	14	31	21	20	3	25
28	EBS Paris	33	Bac	-	30	27	18	30	17	38	5	24
29	ISG	32	Prépa ou bac + 2	-	26	30	16	34	10	32	3	21
30	Novancia	33	Bac	-	29	31	35	18	27	7.6	5	20
31	EDC Paris	35	Bac	-	25	33	33	25	33	19	6	19
31	FBS	/	Prépa, bac + 2 ou VAP****	-	21	32	30	22	31	15	6	19
33	Istec	/	Bac	-	33	25	27	29	29	33	5	17
34	ESC Pau	32	Prépa ou bac + 2	Epas (3 ans)	32	34	31	35	35	16.3	6	13
35	ESDES	33	Bac	-	35	21	34	33	34	16	6	10

หมายเหตุ *ประกาศโดยโรงเรียน, การจ้างงาน.1 : > 49 000 € ; 2 : 45 000-47 000 € ; 3 : 37 000-40 000 € ; 4 : 36 000-37 500 € ; 5 : 34 000-36 000 € ; 6 : 31 000 < 34 000 €.

แหล่งที่มา: Le Point, n.d.: Online

สรุป

จากจุดเริ่มต้นของโรงเรียนชั้นสูงที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเรื่องการซื้อขายปริญญาและความจำเป็นเร่งด่วนของรัฐบาลที่จะต้องเร่งพัฒนาบุคลากร เพื่อนำประเทศเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทันสมัย ทำให้เกิดโรงเรียนชั้นสูงขึ้นในยุคแรก และเริ่มแพร่ขยายอย่างมากหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส เมื่อรัฐบาลคณะปฏิวัติได้ทำการคุมกำเนิดระบบศักดินา ด้วยการสั่งปิดมหาวิทยาลัย แต่ยังคงระบบโรงเรียนชั้นสูงไว้ ทำให้โรงเรียนชั้นสูงยิ่งแพร่หลายและกลายเป็นอาณาเขตแห่งเกียรติยศ เพราะเป็นที่ชุมนุมของเหล่านักศึกษาผู้มีสติปัญญาเป็นเลิศ ผู้กำลังจะก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำของฝรั่งเศสในด้านต่างๆ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนชั้นสูงได้ผลิตชนชั้นนำให้แก่ฝรั่งเศสและโลกอย่างมากมาย เช่น Gustave Eiffel วิศวกรผู้ออกแบบหอไอเฟล และอนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพที่ New York, André Michelin ผู้ก่อตั้งบริษัท Michelin, และ Gérard Pélisson ผู้ก่อตั้งเครือโรงแรม Accor พวกเขาต่างสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกลางแห่งเมืองปารีส (École Centrale Paris) (Le Petit Larousse, 2006: 1338, 1566; Wikipedia, 2014: Online) หรืออย่างโรงเรียนชั้นสูงแห่งพาณิชยศาสตร์ (HEC) ที่นี่เคยเป็นที่เรียนของ Francisco I อดีตประธานาธิบดีแห่ง Mexico รวมถึง Abdoul Mbaye นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันของ Senegal เช่นเดียวกับ Jean Paul Agon ประธานกรรมการผู้จัดการใหญ่แห่ง L'Oréal, และ Daniel Bernard ประธานบริษัท Kingfisher plc และผู้ก่อตั้ง Carrefour (HEC Paris, 2014: online) ขณะที่โรงเรียนชั้นสูงแห่งครุศาสตร์ (École Normale Supérieure) ศิษย์เก่าของโรงเรียนแห่งนี้ สิบสามคนเป็นเจ้าของรางวัล Nobel สิบคนได้รับเหรียญ Fields และอีกยี่สิบเจ็ดคนได้รับเหรียญ CNRS ทองคำ ซึ่งเป็นรางวัลทางการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ที่สูงที่สุดในประเทศฝรั่งเศส (Wikipedia, 2014: Online) รวมถึงวิทยาลัยการปกครองแห่งชาติ (École Nationale d'Administration หรือ ÉNA) ที่มีศิษย์เก่าเป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาแล้วถึงสามคน ได้แก่ “Valéry Giscard d'Estaing, Jacques Chirac, และ François Hollande” (Le Petit Larousse, 2006: 1276, 1398; Wikipedia, 2013: Online)

สำหรับชนชั้นนำไทยที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศสมีปรากฏค่อนข้างน้อย เพราะระบบโรงเรียนชั้นสูงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักและเป็นที่แพร่หลายในประเทศไทย คนไทยส่วนใหญ่ยังชินกับคำเรียกของสถาบันระดับอุดมศึกษาว่า “มหาวิทยาลัย” มากกว่าคำเรียก “โรงเรียน” และ “วิทยาลัย” นอกจากนี้ระบบการเทียบวุฒิการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.) ในอดีต ยังเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการเทียบวุฒิการศึกษาที่มาจากระบบฝรั่งเศส นักศึกษาไทยส่วนใหญ่ จึงนิยมศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยมากกว่าโรงเรียนชั้นสูง

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตาม ก็มีชนชั้นนำไทยในอดีตที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส เช่น เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตร์ จากโรงเรียนกลางแห่งเมืองลียง (École Centrale de Lyon) พล.อ. กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (ม.จ.นักขัตตรมงคล กิตติยากร) จากโรงเรียนนายร้อยทหารบกแห่งแซ็งซีร์ (École Spéciale Militaire de Saint-Cyr) และโรงเรียนเสนาธิการทหารบก (École Supérieure de Guerre) ซึ่งเป็นโรงเรียนชั้นสูงด้านการทหาร [de Guerre] เดียวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 รวมถึงนายทวี บุญยเกตุ ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นสูงแห่งเกษตรศาสตร์ (École Supérieure d'Agriculture) (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2550: 141-160) และ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ที่เมือง Poitier และโรงเรียนประจำเหล่าทหารปืนใหญ่ (École d'Application de l'Artillerie et du Génie) ที่เมือง Fontainebleau (อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2544: (20); อนันต์ พิบูลสงคราม, 2540: 14) เป็นต้น

รายการอ้างอิง:

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์ (บรรณาธิการ) (2544).
- จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนดล ภูชนะศิริ. (2557). การพัฒนาทุนในตัวมนุษย์สู่ความเป็นชนชั้นนำในสถาบันอุดมศึกษาของไทยและสถาบันอุดมศึกษาของฝรั่งเศส: วิเคราะห์ตามแนวคิดทุนของบูร์ดิเยอ. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. (2550). นักเรียนนอก ข้อมูลสำคัญในประวัติศาสตร์สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- อนันต์ พิบูลสงคราม. (2540). จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม1. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- École Centrale Paris. (February 25, 2014). Retrieved March 4, 2014, from Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_Centrale_Paris
- École Nationale d'Administration. (July 8, 2013). Retrieved March 4, 2014, from Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_nationale_d'administration
- École Normale Supérieure. (March 3, 2014). Retrieved March 4, 2014, from Wikipedia: [http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_normale_sup%C3%A9rieure_\(Paris\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_normale_sup%C3%A9rieure_(Paris))
- École Normale Supérieure. (2014). *Présentation*. Retrieved March 4, 2014, from <http://www.ens.fr/SAVOIRS/presentation-115/>
- Fohlen, C. (1970). The Industrial Revolution in France. *Essay in French Economic History* (Cameron, R. Ed.). Homewood: Richard D. Irwin.

สถาบันการศึกษาและการพัฒนาชนชั้นนำ: กรณีโรงเรียนชั้นสูงฝรั่งเศส

HEC Paris. (2014). *FAQ*. Retrieved March 4, 2014, from <http://www.hec.fr/Grande-Ecole/FAQ#concours>

Ivy League. (n.d.). Retrieved July 23, 2014, from Encyclopædia Britannica: <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/298341/Ivy-League>

Le Cnam. (n.d.). *Notre Histoire, Notre Projet*. Retrieved February 25, 2014, from http://presentation.cnam.fr/histoire-projet/notre-histoire-notre-projet-178050.kjsp?RF=faits_marq

L'École des Ponts ParisTech. (2014). *L'École dans l'Histoire*. Retrieved February 24, 2014, from <http://www.enpc.fr/lecole-dans-lhistoire>

L'École des Ponts ParisTech. (2014). *Présentation du Programme*. Retrieved February 24, 2014, from <http://www.enpc.fr/presentation-objectifs-et-contenu-thematique-et-pedagogique>

L'École des Ponts ParisTech. (2014). *Vie Étudiante, Sport*. Retrieved February 24, 2014, from <http://www.enpc.fr/vie-etudiante-sport>

Lelièvre, C. (1990). *Histoire des Institutions Scolaires (1789-1989)*. Potiers: Nathan.

Léon, A. & Roche, P. (2012). *Histoire de l'Enseignement en France (13ème éd)*. Mayenne: Presses Universitaires de France – PUF.

Le Petit Larousse. (2006). Malesherbes: Maury.

L'Étudiant. (n.d.). *Prépas*. Retrieved February 28, 2014, from <http://www.letudiant.fr/etudes/classes-prepa.html>

L'Étudiant. (n.d.). *Classement écoles de Commerce*. Retrieved February 28, 2014, from <http://etudiant.aujourd'hui.fr/etudiant/info/classement-ecoles-de-commerce.html>

Le Figaro. (September 4, 2013). *Palmarès des Écoles qui Fabriquent les Grands Patrons*. Retrieved February 28, 2014, from <http://>

etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/palmares-des-ecoles-qui-fabriquent-les-grands-patrons-2680/

Le Parisien. (n.d.). *Classement Écoles de Commerce*. Retrieved February 25, 2014, from <http://etudiant.aujourd'hui.fr/etudiant/info/classement-ecoles-de-commerce.html>

Le Point. (n.d.). *Palmarès des Grandes Écoles de Commerce 2014*. Retrieved February 28, 2014, from <http://www.lepoint.fr/palmares/grandes-ecoles/grade-de-masters.php>

Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche. (2009). *I'm going to France 2009*. Paris: Caractère.

Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche. (January 22, 2014). *CPGE : Les Classes Préparatoires aux Grandes Écoles*. Retrieved March 1, 2014, from <http://www.admission-postbac.fr/index.php?desc=formations&for=cpge>

Ministère des Affaires Étrangères. (1999). *France*. Vesoul: Compogravure-Impression. Nadeau, J. B. & Barlow, J. (2003). *Sixty Million Frenchmen Can't Be Wrong: Why we love France but not the French*. Illinois: Sourcebooks.

Roesch, R. & Rolle-Harold, R. (2004). *La France au Quotidien (2^eéd)*. Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.

Verrier, C. (2001). *Chronologie de l'Enseignement et de l'Éducation en France: Des Origines à Nos Jours*. Paris: Economica.

VetAgro Sup. (n.d.). *Qui Sommes-Nous?*. Retrieved February 25, 2014, from <http://www.vetagro-sup.fr/linstitut/presentation/qui-sommes-nous/>

Vial, J. (2010). *Histoire de l'Éducation (4^{ème}éd)*. Mayenne: Presses Universitaires de France – PUF.